

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת במדבר

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת במדבר

מפתח העניינים

בשלושה דברים נתנה התורה, באש, במים, ובמדבר / כתר כהונה וקדושת הכהונה לאהרן ולבניו לבדם / כתר מלוכה לזרע דוד המלך דרך בנו שלמה / כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל / בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין / לימוד התורה בחשק ובהתלהבות / הוי כל צמא לכו למים - אין מים אלא תורה / העמל על התורה בצמאון זוכה שדבריו נשמעים לפני ה' יתברך / מי שמפקיר עצמו על התורה - הקב"ה דואג לפרנסתו ומחייטו

מפתח חידושי תורה

- א. בענין בשלושה דברים ניתנה תורה במדבר באש ובמים..... יח
ב. בענין הטעמים בשמות שבטי ישראל..... כד

מפתח שנות חיים

- כה. מועקה..... כה
כד. מועשר ימים..... כז
כה. מועשר כספים..... כז
כנ. מפני שיבה תקום..... כט
כז. מצוות..... ל
כח. מצוות שיש בהן חסרון כיס..... לג
כט. מצוות שעונשן כרת ומיתת בית דין..... לד
קל. מרה שחורה..... לד
קלא. משחק בקוביא..... לה
קלב. משניות..... לו

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין יומא דעיבא..... לא
ב. בענין אין קרנים לאילה..... לב
ג. בענין הוצאת כף ומחתה מקדש הקדשים..... לה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת כל מתי ישראל, ובכללם

יוסף בן אסתר	שולמית בת כחילה רחל	יצחק שלום בן צ'לחה חנה
יעקב בן עליה	יפה בת עליה	שמועון בן עליה
מורגלית בת סימוי	אליהו מאיר בן סימוי	סימוי בת חנה
פיבי בת חסיבה	מסעודה בת חסיבה	מסעוד בן אסתר

תנצב"ה

בשלושה דברים נתנה התורה, באש, במים, ובמדבר

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן ולעיין בעניני הפרשה, פרשת במדבר, ובעניני הזמן.

אנחנו מתחילים עכשיו ספר חדש, חומש במדבר. וכך אומר הפסוק: וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני, א' אייר, בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים, שנת ב' אלפים תמ"ט לבריאת העולם, לאמר. שאו את ראש כל עדת בני ישראל וכו'.

לשון רבותינו במדרש (במדבר רבה א, ז), וידבר ה' אל משה במדבר סיני, למה במדבר סיני, הלא כולם יודעים שבני ישראל עדיין לא נכנסו לארץ ישראל והנם במדבר, ואם כן למה אמרה התורה שהיה זה במדבר סיני? - פשיטא שהיה זה במדבר. ועוד, שהרי לא מצאנו בשאר מקומות שבתורה את ההדגשה הזו שה' דיבר עם משה במדבר סיני אלא כתוב רק 'וידבר ה' אל משה לאמר', וזהו מהטעם האמור כי אנחנו יודעים ממילא שהיה זה במדבר סיני, ואם כן למה דווקא כאן התורה הדגישה שהיה זה במדבר סיני? וזאת אנחנו יודעים היטב שבתורה אין אפילו אות מיותרת, ובכל אות ואות יש לדקדק עד אין קץ ולדרוש תלי תלים של הלכות, ועל כן יש להבין מה פשר הלימוד שלמדה אותנו התורה בתיבות אלו.

אומר המדרש: מכאן שנו חכמים (כן הוא במכילתא פרשת בשלח), בשלושה דברים נתנה התורה, באש במים ובמדבר. ולמה נתנה בשלושה דברים הללו אלא מה כל אלו חנם לכל באי עולם, כך דברי תורה חנם שנאמר (ישעיה נה, א) 'הוי כל צמא לכו למים'.

דברי רבותינו במדרש הזה מפורסמים וידועים, וכבר האריכו לבאר אותו הראשונים והאחרונים, וכן האריכו בזה בספר עקדת יצחק (שער ע"ב), המהר"ל בכמה מקומות, בספר תפארת ישראל (פרק כ"ו) ובדרוש על התורה, ועוד. להלן נערוך כעין שיטה מקובצת מביאורי המפרשים, כדי לעמוד על שורש דברי רבותינו ולהבין את כוונתם במאמר זה ששלושה דברים נתנה התורה, באש במים ובמדבר.

כתר כהונה וקדושת הכהונה לאהרן ולבניו לבדם

יסוד הענין, כי רבותינו במדרש הזה באו לרמוז לנו אופנים הרבה בקניני התורה, ובאו ללמדנו באלו חלקים על האדם להתאמץ ולהתעצם כדי לזכות בכתרה של תורה. הלא "כתר של תורה מונח ועומד ומוכן לכל, כלשון הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ג), וכל מי שירצה יבוא ויטול, שנאמר תורה צוה לנו מורשה קהלת יעקב". יש כתרים שכבר לא נוכל לזכות בהם אנחנו, כמו כתר כהונה. להיות כהן זו מעלה גדולה, ובספר פלא יועץ (ערך כהן) כתב המחבר על עצמו שהוא לא זכה להיות כהן, אבל מאד מאד הוא היה רוצה להיות כהן. מדוע? - יש אחד שרוצה להיות כהן כדי לקבל הכנסות מהצד, חמשה סלעים בפדיון הבן... אבל הפלא יועץ לא את זה רצה אלא לקיים מצוות הכהן, לשאת עפים בכל יום, וכן את הקדושה

היתירה שיש בכהן, וכמו שנאמר 'וקדשתו', הוא עובד בבית המקדש, אוכל קרבנות ותרומה, ו'כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים', האכילה שלהם היא כאכילת מזבח.

זו תמיד היתה הדאגה והרצון של גדולי ישראל, לראות איך הם יכולים להוסיף בעצמם עוד ועוד מצוות וקדושה. לפני כמאה שנה היה בירושלים איש אלוקים קדוש ונורא, צדיק מל"ו צדיקים, ושמו רבי צבי הירש מיכל שפירא, בעל ציץ הקדש, זצ"ל זיע"א. ראיתי שספרו עליו שהוא היה מתאמץ מאד שלא לצאת מירושלים העתיקה, ורק לצורך גדול מאד שאין אפשרות לבטל אותו היה יוצא אל מחוץ לחומותיה של ירושלים. מה הסיבה שכל כך התאמץ להשאיר בירושלים העתיקה!?! - מפני שהיא מוקפת חומה ויש בה קדושה יתירה. מי שאומר ביום שבת את פרק המשנה "עשר קדושות" שלפני הקידוש יראה שם בעשר קדושות שכתוב שעיירות המוקפות חומה יש בהם מעלה יתירה וקדושה גדולה יותר מעיירות שאין להם חומה. לכן, אמר רבי צבי הירש, איך אצא מירושלים, ואפסיד לעצמי קדושה בידיים!?! רק אם יש צורך הכרחי ומקרה יוצא מן הכלל, היה יוצא, וכמו ששמעתי מדודי ראש הישיבה, רבי יהודה צדקה זצ"ל שפעם אחת יצא רבי צבי הירש לקצור חיטים לצורך מצות מצוה, וכיוצא בזה.

מספרים שפעם אחת הגיע לירושלים מלך גוי מאחד המלכים, והסתפק רבי צבי הירש האם כדאי לו לצאת אל מחוץ לחומותיה של ירושלים העתיקה כדי להקביל את פניו של אותו מלך, כמו שאומרת הגמרא (ברכות יט:) 'לעולם ירוץ אדם לקראת מלכי גויים שאם יזכה יראה ויבחין בין מלכי ישראל למלכי גויים', או שעדיף לו להשאיר בין החומות ולא לוותר על הקדושה היתירה של ירושלים בין החומות. וכך עמד רבי צבי הירש והסתפק אם כדאי לו לצאת או לא, יען ואצל החסידים כל ענין של חסידות יש לו משקל גדול, איזה דבר יעשה יותר נחת רוח לבורא עולם, וכמו שהאריך ולימדנו הרמח"ל זצ"ל בספרו מסילת ישרים (פרק כ') ע"ש.

לא ידע רבי צבי הירש מה לעשות, אלא שבין כך ובין כך נפל ושבר את הרגל. שכב רבי צבי הירש על הקרקע עד שהגיעו אנשים להרים אותו, וכשבאו והרימו אותו ראו איך שהוא מחוייך ושמוח שמחה עצומה. התפלאו כולם, כשאדם שובר את הרגל בדרך כלל הוא סובל מכאבים עזים ובמשך כמה חודשים הוא צריך לשכב במיטה עד שרגלו תרפא, ויש הרבה שגם אחרי שהרגל שלהם כבר התרפאה הם ממשיכים לבכות וליילל על רגלם שנשברה, ולמה זה הרב כל כך שש ושמוח!?! הסביר להם רבי צבי הירש, ב"ה עכשיו נפשט לי הספק. עכשיו גם אם אני רוצה לצאת אל מחוץ לירושלים אני לא יכול, ואני יודע מה שאני צריך לעשות... ומדוע כל זה!?! - כי למה להפסיד קדושה בידיים!?! אם אדם יכול להיות יותר קדוש ופרוש מזה העולם לכבוד הבורא ולהוסיף קדושה בעצמו וקרבה לבורא, מה טוב מזה.

ולזה זכה אהרן הוא וזרעו אחריו, שיש להם כתר כהונה וקדושה יתירה. ואמנם אדם יכול להיות חומד וחושק להיות כהן כמו שעשה הפלא יועץ, אבל מעבר לזה הוא לא יכול לעשות דבר, ומי שאינו כהן לא יכול להיות כהן. אמנם כל אחד יכול לעשות את הנכד שלו כהן על ידי שיחתן את בתו עם כהן תלמיד חכם, ואז יהיו לו נכדים כהנים שיוכלו לברך אותו בנשיאת כפים... אבל הוא עצמו, לא יכול לעשות את עצמו כהן. ומי שרוצה ליטול לעצמו כהונה בכח יוצא נפסד, וכמו שמצאנו אצל קרח שלא הספיק לו שהיה לוי ונושא הארון אלא רצה גם להיות כהן, ובסופו של דבר הפסיד גם את מה שכבר היה לו. וכך מצאנו גם אצל עוזיהו מלך יהודה שרצה להיות כהן ולהקטיר קטורת, ונענש מן השמים שלקה בצרעת עד יומו האחרון (וכמפורש בספר דברי הימים ב' ס"פ כ"ו ע"ש).

כתר מלוכה לזרע דוד המלך דרך בנו שלמה

כתר מלוכה, זכה בו דוד המלך ע"ה. לפני שנבחר דוד, אמרו רבותינו במכילתא, רבים אחרים יכלו להיות מלכים. אבל אחרי שנבחר דוד, כתר מלוכה שייך לו ולזרעו עד עולם, ועד ביאת גואל צדק במהרה בימינו. וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות למסכת סנהדרין (פרק הלך) ובספר המצוות (ס"ב) ובאגרת תימן, שבאמונה שאנחנו מאמינים שהקב"ה ישלח לנו את מלך המשיח שיגאל אותנו מן הגלות, ואין אנחנו מתייאשים מזה, כלול גם שאנחנו מאמינים שמלך המשיח יהיה צאצא של דוד המלך ע"ה, דרך שלמה דוקא. כי לדוד המלך היו תשעה בנים, היה את שלמה המלך והיה גם את אמנון, אדוניהו, אבשלום, כלאב, נתן, ועוד. יכול לבוא אחד ולומר 'אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח, ושהמשיח הוא צאצא של דוד המלך ע"ה. אבל אני חושב שהמשיח יהיה צאצא של דוד דרך בנו אבשלום'. אומר לו הרמב"ם, דע, שזהו חיסרון באמונה בביאת המשיח. צריכים אנחנו להאמין שהקב"ה ישלח לנו במהרה גואל צדק מזרע דוד המלך, אבל דווקא דרך שלמה בנו. ומקור דברי הרמב"ם מן התנחומא והתרגום.

כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל

אבל יש את הכתר השלישי. כתר תורה, אומר הרמב"ם (הלכות ת"ת פ"ג), הוא הפקר לכל וכל מי שירצה ליטול יבוא ויטול. כל מי שרוצה לזכות להיות בן תורה ולזכות לכתרה של תורה, יכול. אבל יש לזה תנאי אחד שדקדק הרמב"ם בלשונו ואמר 'מי שירצה יבוא ויטול', דהיינו, אתה צריך לבוא ולהתייגע על התורה, ואז תזכה בה. יש אחד שבא ואומר, 'אני מסכים שהתורה תבוא אלי, ואני אקבל אותה בסבר פנים יפות'... אין מציאות כזו. אתה צריך לבוא לבית המדרש, לשבת ולהתייגע על התורה, ואז אכן תוכל לזכות בה. זו היא דרכה של תורה, וכמו שאמר גדול אחד, הרבה פעמים כתוב בש"ס 'תנו רבנן', וגם בתפילה אנחנו

מזכירים כמה ברייתות שפותחות ב'תנו רבנן'. מה הפירוש במילים האלו? הפשט הפשוט הוא שרבותינו שנו בברייתא ידועה ומוסמכת (עיין שיטה מקובצת ב"ק דף י"ט), אבל אותו גדול אמר שיש כאן רמז, 'תנו - רבנן', קודם כל 'תנו', שנו ועסקו בתורה, ורק אחר כך - 'רבנן', נעשו תלמידי חכמים. מפני שאין אפשרות שיהיו רבנן לפני שקדם לזה ה'תנו', לפני היגיעה והעמל בתורה.

רק בחלומות יש כזה דבר... פירוש, יש אחד שלפני שהולך לישון אומר להקב"ה, 'רבונו של עולם, הלא אתה אבא טוב ומטיב ואוהב את עם ישראל, יש לי הצעה לעסק טוב. אני עכשיו אלך לישון, ואני מזכה אותך במצוה לעשות אותי תלמיד חכם, ואתה תדאג שמחר בבוקר אני אקום גאון... אפילו כסף אני לא דורש על זה'... לאחד כזה צריך לומר 'חלמא טבא חזית, חלמא טבא חזית'... אין אפשרות לקנות תורה בלי יגיעה ועמל. רק אחרי שאדם יושב ולומד שנים על גבי שנים בשקידה וביגיעה, הוא מתעלה עד שנעשה לבסוף בגדר 'רבנן'.

וכתר התורה הזה לא שמור דוקא לרבותינו ואבותינו, לגדולי התנאים או האמוראים. כל אחד ואחד מאתנו, יהיה מי שיהיה, יכול לזכות לכתרה של תורה. ולכן מביא הרמב"ם את הפסוק 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב', כי כל 'קהלת יעקב' - כל זרעו של יעקב אבינו ע"ה, יש להם שייכות לתורה ויש להם את היכולת לקנות את התורה ולזכות בכתרה. רק התנאי אחד הוא: הרוצה ליטול, **יבוא** ויטול. תבוא, תטרח ותתייגע, ותזכה לכתרה של תורה.

והנה, לא אמרה התורה 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת ישראל' אלא 'קהלת יעקב'. למה?! מבואר בדברי רבותינו הראשונים, כי בכלל ישראל יש שתי בחינות. יש את הבחינה היותר גבוהה והיא נקראת 'ישראל', ויש את הבחינה הנמוכה יותר, והיא נקראת 'יעקב'. 'ישראל' הם אותיות 'לי ראש', כי זו היא הבחינה העליונה, ואילו 'יעקב' אותיות 'י עקב, לרמוז על הבחינה הנמוכה, כעקבו של אדם (וע"ע לגאון מלבי"ם ז"ל במדבר כ"ג ז', וישעיה מ' כ"ז ועוד).

לזה בא הפסוק ואמר, דע לך שאפילו מי שהוא בגדר 'יעקב' ולא זכה עדיין להיות בגדר 'ישראל', עם כל זה יש לו חלק ונחלה בתורה, ו'מורשה קהלת יעקב' - הוא יכול לזכות בכתרה של תורה, וכמו שדרשו רבותינו (ברכות נו). 'אל תקרי מורשה אלא מאורשה'. רק התנאי לזה הוא כמו שאמרנו, שיהיה בגדר 'יבוא ויטול', שיתאמץ בדרכי קניית התורה והשגתה, או אז יתעטר בכתר התורה.

במה יתאמץ?! באלו דברים ישים את עיקר עמלו ויגיעתו?! - בשלשה דברים נתנה תורה, **באש**, **במים**, **ובמדבר**, כמו שראינו במדרש. כאן גילו לנו רבותינו את שלושת הדברים עליהם צריך כל אחד להשגיח, ואם בהם הוא יתאמץ, יוכל לזכות בקנין התורה, וכמו שנבאר.

בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין

הרבה פעמים יש שאדם רוצה לעסוק בתורה, ובאמת הוא חפץ לבוא יותר לשיעורי תורה, לקבוע יותר עתים לתורה ולעסוק בה ביתר יגיעה ועמל. רק מה?! יש לו מפריע, ושמו היצר הרע. והיהודי אומר לך, 'אתה לא מכיר את היצר הרע שלי. לי יש יצר הרע אדיר ממדים, שראשו מגיע השמימה, ומה אני יכול לעשות כנגדו?! אני בגדר אנוס, ותשמח לפחות במה שאני כן עושה. תגיד תודה על שאני בא לשיעורים פעם בכמה זמן, ומתפלל מעת לעת, כי גם זה לא מובן מאלי'. על זה אמרו רבותינו, עליך לקנות את התורה באש.

היצר הרע שלך הוא אכן נורא ואיום, כאש מלהטת. אבל, כמו שכתב המהר"ל, נכון שהיצר הרע הוא כמו אש, חזק ואמיץ, אבל התורה הזקה ממנו יותר. אם אתה תבוא לשיעורי תורה יותר, האש של היצר שבווערת כך תכבה וה'נורא דבי עמרם' (קדושין פא.), תתבטל. איך? - בכח אש התורה שנאמר בה 'הלא כה דברי כאש נאום ה'' (ירמיה כג, כט. ועיין ברכות כב.), עמל התורה ויגיעת התורה גדולים עוד יותר מן היצר הרע, ובאמצעותם תוכל לנצח את היצר.

זהו הדבר הראשון שאומרים רבותינו שאדם צריך לעשות וכך הוא יכול לקנות את התורה, באש. כשאדם מתאמץ יותר ויותר בעסק התורה, למרות היצר הרע שבווער בקרבן, התורה הזו בעצמה תתגבר על היצר ותכבה את האש הזוי. וכך אמרו רבותינו בזהר הקדוש (מקץ דף רב.), 'לית לך מלה לתברא ליצר הרע אלא אורייתא', אין אפשרות לבטל את היצר

א. הגמרא אומרת ביומא (לה:), שכאשר שואלים את הרשע ביום הדין למה לא עסק בתורה, הוא משיב: טרוד ביצרי הייתי. ולכאורה זה פלא גדול, איך יכול להיות שכשאדם עומד במשפט ושואלים אותו למה הוא לא למד ולא קבע עתים לתורה, הוא עונה לך: 'מצטער, הייתי טרוד ביצרי ועשיתי הרבה עבירות, ולכן לא למדתי תורה'. הרי זה כמו אותו אחד שדלקה האש בביתו, וכדי לכבות את האש הוא לוקח פח של נפט ושופך על האש. מה יקרה לאחד כזה?! האש תתלהט ותתלקח יותר ויותר. וכי זה תירוץ שלא ללמוד תורה?! איך שייך שיתרץ את עצמו וענה במשפט רק דבר שמוסיף עליו עוד חובה, 'טרוד ביצרי הייתי?!

אך שמעתי שהביאור בזה הוא כי הרשע טוען בבית דין של מעלה, באמת כל חשקי וכל רצוני היה לעסוק בתורה, אלא שלא היתה לי אפשרות, כי הייתי טרוד ביצרי הייתי. אם הרשע היה בא ואומר 'לא למדתי תורה כי לא רציתי ללמוד תורה', לא היתה לו תקומה ותקנה, והיה אבוד לעד ולעולמי עולמים. טענה כזו הוא לא יכול לטעון, ולכן הוא מעדיף לומר 'באמת כן רציתי ללמוד תורה בכל נפשי ובכל מאודי, אלא שלא איסתניע מלתא לפי שהייתי טרוד ביצרי'. עדיף לו להגיד שהיה בעל עבירות וטרוד ביצרו, ובלבד שלא יצטרך לומר שלא למד תורה כי לא רצה ללמוד תורה.

הרע שנמשל לאש, 'נורא דבי עמרם', אלא רק באמצעות התורה שנתנה באש בהר סיני כמו שמבואר בתורה שהאש דלקה על ראש ההר, ושנמשלה לאש. אמת שלכל אחד יש את היצר הרע המיוחד לו, אבל הרפואה אחת היא לכולם - עסק התורה.

הרמח"ל בספרו מסילת ישרים (פרק חמישי), מביא משל נמרץ, שאותו ואת הנמשל שלו אנחנו צריכים לתקוע היטב בלבנו. היה אדם אחד, מספר הרמח"ל, שמימיו לא למד את חכמת הרפואה. יום אחד האיש הזה חלה, ואחרי כמה ימים כשראה שהחולי לא עוזב אותו הלך אל הרופא. כשהגיע אל הרופא התחיל הרופא לחקור אותו, מה אכלת ומה שתית, וכיצא בזה חקירות ודרישות. אחרי שדיבר אתו זמן מה אמר לו הרופא, 'שמע, למזלך הטוב זיהיתי את החולי שלך ממה הוא נובע, ויש לי בשורה טובה בשבילך. לחולי הזה יש תרופה פלונית, ואם תקח אותה כמה פעמים ביום תהיה בריא בעזרת ה'".

אותו אחד, אשר כמו שאמרנו לא למד מימיו את עסק הרפואה, התחיל להתווכח. הוא פונה אל הרופא ואומר לו 'לא מקובל עלי מה שאתה אומר, ואני חולק עליך. אתה אומר שאני חולה במחלה פלונית והרפואה שלי תבוא על ידי תרופה פלונית, אבל אני לא חושב כמוך, ולדעתי הרפואה שלי תבוא דווקא על ידי משחה אלמונית שאמרח על עצמי מכף רגל ועד ראש'... הרופא מנסה להסביר לו שוב ושוב שהוא מוכרח לקחת את התרופה שהציע לו, אבל אותו אחד בשלו, ואף מוסיף הוא שהוא בבחינת תנא ופליג, והלכתא כבתראי... כיון שרואה הרופא שאין עם מי לדבר, אמר לו, 'תשמע ידידי החולה. כבר אמרתי לך שעליך לקחת את התרופה שהזכרתי. אם אתה לא רוצה לקחת אותה ומתעקש על משהו אחר, אני לא יכול לכפות עליך את דעתי, אבל תדע נאמנה שמצבך מסוכן ואתה עלול למות' רח"ל.

החולה יוצא מבית הרופא ומושח את עצמו באותה המשחה שלפי דעתו המטופשת עליו לקחת. מה יהיה אתו בעוד תקופה?! ישירו אחריו שיר ערש... יקחו אותו וישירו אחריו מיתתו 'יושב בסתר עליז', ויקברו אותו בבית הקברות. וכל כך למה?! - כי לא יתכן שאדם שאין לו הבנה כל דהו בחכמת הרפואה, יבוא ויתן דעות וסברות ויאמר מה הוא חושב ואיזו רפואה הוא צריך. ואם הוא כן רוצה לתת דעות ולהיות חכם מהרופאים? - החולי מתחזק עליו ומתגבר עוד ועוד, אט אט כוחותיו אוזלים עד שלבסוף הולך לעולמו.

אומר הרמח"ל זצ"ל, הקב"ה ברא חולי בעולם, חולי קשה ומדבק, ושמו הוא היצר הרע'. ה' יתברך שברא את החולי הזה, ברא גם את הרפואה לחולי, והוא אומר (כאמרם במסכת קדושין ל:): **בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין**. שמע בני, לחולי הזה שנקרא יצר הרע יש רק תרופה אחת, וקוראים לה התורה הקדושה. אם אתה לוקח את התרופה הזו, את התורה, בטוח שתהיה בריא כי התורה היא התבלין, הממתק והמרפא של החולי הזה. אבל אם אחד בא ואומר 'לא מקובל עלי, יש לי תרופות אחרות', הנה מפלתו קרובה לבוא.

אין דרך אחרת לנצח את היצר הרע, בלי להשתמש באש התורה כנגדו. ולוואי והמשל הזה של הרמח"ל היה תקוע עמוק עמוק בלבנו, שנוכח ונדע ונחוש תמיד כי באמצעות עסק התורה שלנו לבדו נוכל להתגבר על היצר הרע ולכלות אותו מקרבנו. וכך אכן אנחנו רואים בעליל, איך אנשים שלא היו קרובים לתורה ומצוות כלל וכלל, כאשר באו והתחזקו הן בעסק התורה, הן בדקדוק ההלכה והן בלימוד המוסר, השתנו מן הקצה אל הקצה, הם וכל בני ביתם אחריהם. אם לפני כן היו מקיימים את המצוות כלאחר יד, עכשיו שלמדו תורה והתייגעו בה הם מהדרים במצוות. אם לפני כן היחס והזהירות שלהם במצוות של בין אדם לחבירו היה גרוע, עכשיו בכח התורה הוא השתנה לגמרי.

בשלשה דברים נתנה תורה, והדבר הראשון הוא **האש**. על כל אחד להתחזק יותר בעסק התורה, לקבוע יותר עתים לתורה ולהשתתף בשיעורי תורה נוספים, ובאש הגדולה הזו יוכל לכבות את היצר הרע, את האש השנייה.

לימוד התורה בחשק ובחתי'לחבות

עוד מפרש בספר עקדת יצחק, כי 'האש' הוא רמז לחשק התורה. יש אחד שמגיע אל השיעור, אבל הוא מגיע כדי 'לצאת ידי חובה'. לא כך מגיעים אל עסק התורה. כשאדם מגיע ללמוד, הוא צריך לבוא עם כל הלהט והחשק לעסוק בתורה, כמו האש המלהטת והמתלקחת.

למה אדם מגיע אל השיעור או אל עסק התורה, בלי התלהבות?! כי הוא חושב שהלוואי ולא היה צריך לבוא עכשיו, והוא בכלל 'עושה טובה' שהוא מגיע. דוד המלך ע"ה אומר (תהלים ה, ח): **ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך**. כלומר, כאשר דוד המלך ע"ה היה מגיע אל בית המדרש או אל בית הכנסת, הוא אומר: ואני ברוב חסדך, אתה עושה אתי חסד, ולא סתם חסד, אלא 'ברוב חסדך', חסד גדול ורב, שאתה נותן לי את היכולת ואת הכח ל'אבוא ביתך', לבוא להתפלל וללמוד.

כל אחד צריך לשאול את עצמו כשהוא נכנס אל בית הכנסת בבוקר ומשתחוה ואומר את הפסוק 'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך', האם הוא באמת מרגיש את מה שהוא מוציא בשפתיו... האם אתה אכן מרגיש שעשו אתך חסד שנתנו לך את היכולת לבוא אל בית ה', או שאתה מרגיש שאתה בא ברוב חסדך שלך אל התפילה, וצריכים להכיר לך טובה על עצם זה שבאת... אדם צריך להכיר טובה על זה שנתנו לו את היכולת לדבר עם המלך, לבקש ולהעתיר על כל מה שצריך, לבוא ולעסוק בתורה. ואם אדם יבין את גודל המתנה שקיבל, את מה שאמר רבי חנניא בן עקשיא שהסיבה שהקב"ה הרבה לישראל תורה ומצוות זה כדי לזכות אותם, הן לזכות מלשון זכיה, והן לזכות מלשון זוך

וצחצוח, נקיות וטהרה, רק אז תבער האש המתלקחת בלבו ויגש אל עסק התורה בחשק ובהתלהבות.

הוי כל צמא לכו למים - אין מים אלא תורה

עוד אמרו רבותינו שהתורה נתנה במים. למה כווננו רבותינו בחלק הזה?! המהר"ל מפרש כאן כעין מה שפירשנו קודם באש, על דרך שאמרו רבותינו 'הווי שותה בצמא את דבריהם', שאדם צריך לעסוק בתורה כמתוך צמא.

אי אפשר לתאר את גודל הצמאון שהיה לאבותינו ורבותינו לעסק התורה. לפני כתשעים שנה, בסביבות שנת תרע"ד בזמן מלחמת העולם הראשונה, סילקו הבולשביקים הרשעים את הצאר הרוסי ולקחו את השלטון ברוסיה, והחלו לגזור גזירות נוראות על עולם התורה. באותו זמן לקחו הרשעים את הבחורים של ישיבת נובהרדוק וזרקו אותם לבית הכלא, לגיהנם עלי אדמות.

התעוררה אז שאלה הלכתית, ובחורי הישיבה שנותרו בחוץ ולא נאסרו הפנו את השאלה לרבה של מינסק, רבי אליעזר רבינוביץ זצ"ל. מה היתה השאלה? - רבים מתלמידי הישיבה נמצאים בבית הסהר הרוסי, ואין להם שם שום ספר תורני, חומש או גמרא. האם מותר לתלוש דפים מן הגמרא ולעטוף בהם את הלחם שמכניסים להם לאכול כדי שיהיו להם דפי גמרא שיוכלו ללמוד בהם, או שיש בזה בעיה של ביזוי לתורה, שתולשים את הדפים מן הספר ועוטפים בהם לחם.

אמר להם רבה של מינסק, מותר להכניס להם את דפי הגמרא באופן הזה. מדוע? - מפני שתלמידי הישיבה בלי התורה, במצב של פיקוח נפש הם נמצאים, ופיקוח נפש דוחה את הכל. וכך אכן עשו, תלשו דפים מהגמרא, עטפו את הלחם והיו מכניסים להם בכל יום דף אחר, באופן כזה שהיה להם שם 'דף היומי', עד שעלתה בידיהם מסכת... הם היו בתוך הגיהנם, בבית הסהר הרוסי, אבל היה להם את הצמאון העצום לתורה ולכן הוכרחו לקבל את דפי הגמרא באופן הזה והיו מחליפים את הדפים ביניהם ומשננים אותם שוב ושוב. (מונא בספר מרביצי תורה ומוסר ח"ד דף ק"ז).

כך היה הצמאון אצל תלמידי ישיבת נובהרדוק, ואין צריך לומר איך היה הצמאון של גדולי ישראל לתורה בכל מצב. בספר חוט המשולש מובאים תולדותיהם של שלושת גדולי עולם, רבי עקיבא איגר, החתם סופר, ובנו הכתב סופר, זיע"א. ושם (עמוד קע"ז) מסופר על הגאון רבי עקיבא איגר שנסע פעם אחת מעירו פוזנא אל עיר אחרת, והנה בדרכם התחיל הלילה לרדת והוצרכו למצוא איזה פונדק לחנות שם בלילה. הגיעו לפונדק, ואז פנה רבי עקיבא איגר אל בעל הפונדק ושאל אותו, 'ברצוני לעסוק בתורה, אולי יש לך איזה ספר כאן,

שאוכל ללמוד בו?! ההוא התפלא על השאלה והשיב, 'מחילה כבוד הרב, אבל כאן זה לא ישיבה אלא בית מלון. אם אתה רוצה אני יכול להביא לך בירה שחורה, אבל ספרים אין פה'... רבי עקיבא איגר לא ויתר וחזר וביקש, 'אולי בכל אופן תוכל למצוא איזה ספר שיש פה?!' הלך בעל הפונדק וחיפש ומשמש, עד שסוף כל סוף 'יגעת ומצאת תאמין', מצא ספר אחד. איזה ספר? - חידושי רבינו הרשב"א על מסכת גיטין. הביא בעל הפונדק לרבי עקיבא איגר את חידושי הרשב"א, שהיה מגדולי רבותינו הראשונים ותלמידו של הרמב"ן.

לקח רבי עקיבא איגר את הספר, ולמד בו כל הלילה. תוך כדי הלימוד בספר, מצא רבי עקיבא איגר שחסר בו דף אחד. מה עשה רבי עקיבא איגר? - ישב עם עט, ומזכרונו הטהור השלים אות באות ותיבה בתובה את כל חידושי הרשב"א על אותו הדף, כדי שיהיה הספר שלם. פלא פלאות.

ומובא שם בספר חוט המשולש, שהיה אחד ששמע על הסיפור הזה, והתפעל מאד. הוא אמר, תראה מה זה גדלותו העצומה של רבינו עקיבא איגר, שכל דברי הרשב"א שגורים על לשונו תיבה בתובה, עד שיכל מזכרונו להשלים את כל הדף החסר. אמר אותו הרב שסיפר את הסיפור על רבי עקיבא איגר, וכי מזה אתה מתפעל?! אני לא מתפעל מזה אלא ממושהו אחר. אני מתפעל מכך שלמרות שהוא ידע את חידושי הרשב"א אות באות ותיבה בתובה עד כדי כך שיכל להשלים את הדף החסר, עם כל זאת ישב ולמד כל הלילה בספר הזה. יש אחד שאומר, 'מה אני צריך ללמוד עכשיו, הרי אני כבר יודע את הכל'... אבל רבי עקיבא איגר בצמאונו העצום לתורה, עם שידע כבר את הכל עד שיכול היה להשלים את הקטעים החסרים, ישב כל הלילה ולמד ועסק בספר.

'הוי כל צמא לכו למים'. אדם צריך לזכור שהוא לא עושה טובה לאף אחד, ואדרבה, ברוב חסדך, הקב"ה נתן לנו חסד שנתן לנו את המים שירונו את צמאוננו. והתפקיד שלנו הוא שנחיה אוהבי תורה, שנרצה עוד ועוד לספוג ולקבל תורה, וזו היא הדרך לקנות את התורה. ומי שזוכה להיות צמא לתורה, זוכה לדברים הרבה.

העמל על התורה בצמאון זוכה שדבריו נשמעים לפני ה' יתברך

השותה מים לצמאון אומר שהכל נהיה בדברו, רבי טרפון אומר, בורא נפשות רבות (ברכות מד). כשאדם שותה את המים, אין מים אלא תורה (תענית ז), 'לצמאון', בצמאון ובתשוקה, אומר עליו הקב"ה 'שהכל נהיה בדברו' - כל מה שהוא מבקש, תתנו לו. רבי טרפון אומר, 'בורא נפשות רבות', אחד כזה שעוסק בתורה בצמאון, יכול להיות פוקד עקרות, מרפא חולים ואף מחיה מתים. וכמו שהיה אצל רבי חנינא בן דוסא שכשהיו באים אצלו ומבקשים

ממנו שיתפלל על איזה חולה, היה אומר 'זה חי וזה מת', ואכן כך היה, אותו שאמר עליו שהוא חי, היה מבריא (ברכות ל"ד ב').²

זה הכח של מי ששותה מים לצמא, שעוסק בתורה בחשק ובאהבה. וכך סיפר הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל על רבי דוד סגל, בעל הטורי זהב שהיה מגדולי רבותינו לפני כשלוש מאות שנה, שפעם אחת הגיעה אליו אשה אחת וסיפרה לו שהבן שלה חולה ונמצא כבר על סף שערי מוות, ובקשה ממנו שיתפלל ויעתיר עבור בנה שיבריא. אמר לה הט"ז, 'וכי התחת אלקים אנכי?!' הוא כבר במצב אנוש ונמצא בשמים יותר מכאן, ומה אני יכול לעשות?!' אמרה לו אותה אשה חכמה, 'וכי ממך אני מבקשת? אל התורה שבך אני פונה! הלא אתה יושב ועמל בתורה ויש בך את הכח, יש בך את ה'שהכל נהיה בדברו', ואתה יכול לפעול'. כיון ששמע כך הט"ז, אמר: 'מה שלמדתי היום וחדשתי עם תלמידי יעמוד לבן שלך לזכות, ומיד חלצתו חמה והבריא', וכאשר כתב בספר רוח חיים אבות (פ"א מ"א) [ויש גרסה שהט"ז התייגע אז הרבה כדי ליישב קושיא אחת שהקשו רבותינו על דברי הטור, ואמר הט"ז שאת העמל והיגיעה הזו שהתייגע על דברי הטור הוא מקדיש שיעמדו לזכות הבן שלה, והבריא].

וכך ראינו בכל הדורות כולם, שרבותינו שהתייגעו על התורה בשקידה ובחשק, בעמל וביגיעה מתוך 'באהבתה תשגה תמיד' (משלי ה, יט), זכו לבחינה הזו של 'שהכל נהיה בדברו', וכל מה שאמרו, בקשו והתחננו לפני בורא עולם לא שב ריקם.

זה ה'מים' שעליו כוונו רבותינו, וזה עוד אופן ודרך לזכות בכתרה של תורה. להתייגע על התורה מתוך חשק ושמחה, ולהיות בגדר הזה של 'הוי כל צמא לכו למים'.

מי שמפקיר עצמו על התורה - הקב"ה דואג לפרנסתו ומחיתו

הדבר השלישי שאמרו רבותינו, תורה נתנה במדבר. בזה רמזו רבותינו, שלא יהיה האדם דואג על הפרנסה. הרבה פעמים אדם אומר, 'אני באמת רוצה לשבת על דלתות התורה ולעסוק בה בחשק ובהתמדה, אבל מה אני יכול לעשות?!' הרי אני צריך פרנסה ומוכרח לעסוק במלאכה'. ולפעמים הוא גם אוהב לצטט את הכתובה שלו ואומר, 'הרי כשהתחתנתי החתימו והשביעו אותי על הכתובה, ושם כתוב ש'אנא אפלה ואוקיר ואיזון ואפרנס יתייכי', ואיך אני לא אקיים את מה שהבטחתי בכתובה?!' פתאום אחרי עשרים שנה הוא נזכר שיש כתובה, כדי לגייס אותה להסביר למה הוא לא לומד תורה... 'אחרי שאלך

ב. ושאלו המפרשים, למה זה צריך רבי חנינא לומר 'זה חי וזה מת', וכי לא די שיאמר 'זה חי?!' אלא, אמרו המפרשים, כוונת רבי חנינא היתה 'זה חי', אותו יהודי שחולה ובאו לבקש בשבילו - יחיה, ומה תהיה הכפרה שלו? 'זה מת', איזה גוי מעזה שימות במקומו...

ואעסוק במלאכה ואתעשר', אומר אותו אחד, 'אז תראה אותי בבית המדרש יושב מהבוקר עד הלילה ומהלילה עד הבוקר, ולא רק יושב שם ושותה כוס תה, אלא באמת אלמד. אבל עכשיו? אני מוכרח לדאוג לפרנסה שלי'.

על זה בא הרמז הזה, שהתורה נתנה במדבר. וכמו שאמרו רבותינו (ועיי' עירובין כ"א ב') שאלו שהפקירו את עצמם כמדבר הזה שהוא מופקר לכל ולא השיגחו על פרנסתם, הקב"ה דאג להם שלא לפי כללי הטבע הרגילים, וכלשון הזהב של רבינו הרמב"ם ז"ל בהלכות שמיטה (פי"ג הי"ג) שהבאנו לקמן.

בגמרא (בבא מציעא פד:) מסופר סיפור נפלא מאוד על התנא האלוקי רבי אלעזר, בנו של רבי שמעון בר יוחאי. הגמרא אומרת שרבי אלעזר היה מקבל על עצמו יסורין מאיזה טעם שהיה עמו כמבואר שם, וכלשון הגמרא: **אפילו הכי לא סמך רבי אלעזר ברבי שמעון אדעתיה וקביל עליו יסורי**. קיבל על עצמו והזמין עליו יסורים. **באורתא** הוא מייכי ליה שיטין נמטי, בערב היה מזמין את היסורים עליו, וכשהיה הולך לישון היו מקפלים תחתיו ששים מייני בדים, **לצפרא נגדי מתותיה שיתין משיכלי דמא וכיבא**, בבוקר היו מוצאים תחתיו ששים עריבות ודליים מלאות בדם ובמוגלה, שהיו נוטפים ממנו מהפצעים והיסורים שהזמין לעצמו.

כך היה בכל לילה ולילה. **למחר**, בבוקר, **עבדא ליה דביתהו שתין מיני לפדא**, אשתו, אשת חבר כחבר, היתה עושה לו מין מאכל טוב מתאנים לחזק את כוחותיו ולרפא אותו, כי תאנים יש בהם כח לרפא הרבה דברים (כמו שכתב מהר"ש אלקבץ), אבל בתנאי כמובן שאין בהם תולעים... היום בזמננו כמעט לא משכחת לה תאנים בלי תולעים, אבל בדורות ההם התולעים היו מצויים פחות, ואכיל להו ובריא, הוא באמת היה מתחזק ומבריא. **באורתא אמר להו אחי ורעי בואו**, בלילה היה מזמין את היסורים הנוראים האלו שגופו התבקע בהם, והיה מכנה אותם בחיבה 'אחי ורעי', בואו אלי, **בצפרא אמר להו זילו**, מפני ביטול תורה. בבוקר היה אומר להם, עכשיו אני צריך ללמוד תורה, אז תלכו ממני, והם אכן היו הולכים.

יומא חד, מספרת הגמרא, שמעה דביתהו אשתו שמעה איך שהוא מזמין על עצמו את היסורין ואומר להם 'עולו אושפיזין קדישין'... תבואו עלי כדי שתהיה לי כפרה. יסורים נוראים היו אלו, כמו שכל אחד יכול לתאר ולהבין. כיון ששמעה אותו שאומר כך, אמרה ליה, **את קא מייתית להו עלוידך?! אתה מזמין על עצמך את היסורים בעצמך? איפה נשמע כדבר הזה?! כלית ממוון של בית אבא**, כל יום אנחנו צריכים להכין לך ששים מיני לפדא ולהוציא על זה ממוון רב, וכבר יש לנו מינוס בבנק... **אזלא לבית נשא**, עזבה את הבית והלכה לבית אביה.

סליקו ואתו הנך ספונאי, פירש רש"י: 'ספונאי - יורדי הים באניות'. היו ספנים שהגיעו מן הים, ועיילו ליה הביאו לרבי אלעזר ברבי שמעון, שיתין עבדי כי נקיטי שיתין ארנקי

ועבדי ליה שיתין מיני לפדא ואכיל להו, המלחים האלו שבאו מהים דאגו לו והכינו בעבורו בדיוק את מה שאשתו היתה מכינה לו תמיד. הביאו לו שישים עבדים ושישים מיני רפואות אלו, והבריאי. ומדוע באו אלו הספנים? מפרש רש"י, 'עמד עליהם נחשול של ים והתפללו להנצל בזכותו של רבי אלעזר ברבי שמעון'. התפללו לפני רבון העולמים שיעזור להם בזכותו של התנא הקדוש רבי אלעזר ברבי שמעון, ואכן עבר הגל הזה ונצל. כיון שהבינו שהיה זה בזכותו של רבי אלעזר ידעו שצריכים לגמול לו טובה ולשלוח לו דורון, ולכן הביאו את אלו שישים העבדים שהכינו לו את הרפואות האלו.

יז **אמר** **ה** **לברתא**, אשתו של רבי אלעזר אמרה לבתה, זילי בקי באבוך מאי קעביד **האידינא**, לכי ותבדקי מה שלום אבא. הרי אנחנו כבר כמה ימים לא נמצאים אתו בבית, לכי ותראי מה מצבו. הלכה אליו בתו, וכשהגיעה אמר לה רבי אלעזר, זילי אמרי לאמך שלנו גדול משלהם, תחזרי אל אמא ותאמרי לה ששלנו גדול משלהם. כלומר, היא חשבה שהיא דואגת לי ומכינה בעבורי ששין מיני לפדא, אבל שלנו גדול משלהם, קרא אנפשיה, וקרא רבי שמעון על עצמו את הפסוק 'היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה'. וכי יש כזו אפשרות שהקב"ה יעזוב אותו למות מרעב ויסורים ויפקיר אותו?! חלילה. מי שעושה איזה דבר לכבוד ה' יתברך, ויושב ועוסק בתורה בשקידה וביגיעה ולא חוקר ולא דורש מה יהיה אתו ואיך יהיה וכיצד יחיה אלא יודע ומאמין באמונת אומן שהקב"ה הוא שזן ומפרנס לכל, וכי הקב"ה יעזוב אותו?! בודאי שלא. כמו שראינו במעשה הזה עם רבי אלעזר. הקב"ה לא יעזוב את הצדיקים ואת המוסרים נפש על כבודו, וידאג להם לכל צרכם.

יח **הרבה** מוסר יש ללמוד מהחתולים של שכונת בוכרים... כל אלו מתפרנסים ואוכלים, שישים ושמונים, ומעודי לא ראיתי איזה חתול ששוכב כשבטנו נפוחה מרעב. החתולים האלו מגינים מתפרנסים? - מהקב"ה שזן ומפרנס לכל הבריות בחסד וברחמים. בעיני ראיתי פעם חתול שנמצא מתחת למכונית חונה, ושותה. התפלאתי, מה יש לשתות שם, והתברר כי נעשה חור במיכל המים ומטפטפות שם טיפות מים על הארץ. לכבוד מי נעשה החור? - לכבוד החתול שיושב שם ושותה. לא סתם מים יש לו, אלא מי עדן... וכי אחד כזה שישב ויעמול בתורה וישתה בצמא את דברי התורה, יהיה חסר?! וכי הוא יהיה גרוע מחתול?! לא יתכן כדבר הזה.

יט **אמנם** זהו נסיון, אבל מי שיעמוד בנסיון הזה ולא ישית לבו ליצר המסית אותו אלא יפקיר את עצמו על התורה, הקב"ה ידאג לו, 'ולא ראיתי צדיק נעזב'. איך?! 'ממרחק תביא לחמה'. אנחנו לא יודעים בדיוק באיזה אופן זה יתגלגל, אבל אין ספק בדבר שאם אדם מקבל על עצמו את עול התורה, יעבירו ממנו את עול דרך ארץ, את עול הפרנסה, והקב"ה מסובב כל הסיבות ישלח לו את מה שהוא צריך באיזה דרך. וזהו מה שלמדנו מהדבר השלישי שנתנה בו התורה, המדבר.

אלו הם דברי רבותינו שאמרו במדרש, בשלשה דברים נתנה תורה, באש במים ובמדבר. בדברים האלו עלינו להשתדל ולהתאמץ, ואם אדם יעשה כך בוודאי 'הבא להטהר מסייעין בידו' אמן, וה' יהיה בעזרנו.

ואסיים בלשון הזהב של רבינו הרמב"ם ז"ל הלכות שמיטה ויובל (ספ"ג הי"ג): ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלהים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים, הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. בריך רחמנא דסייען.

חידו"ת פרשת במדבר

א. בענין בשלשה דברים ניתנה תורה במדבר באש ובמים

ניסן תשנ"ב.

במדבר (א' א): "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר".

מדרש תנחומא (פרשת במדבר ס"ו): "וידבר ה' אל משה במדבר סיני, ולמה במדבר סיני, מכאן שנו רבותינו בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר. באש שנאמר והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד. במים שנאמר ה' בצאתך משעיר בצעדך וגו' גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים. במדבר שנאמר במדבר סיני לאמר. ולמה ניתנה בשלשה דברים אלו לומר לך מה דברים הללו חנם לכל באי עולם, אף התורה חנם לכל באי עולם שנאמר הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו, ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב". וכן הוא במדרש במדבר רבה שם (פ"א ס"ז) עיין שם.

ומה שאמרו "מכאן שנו רבותינו" נראה לי ברור שלדברי רז"ל במכילתא (פרשת יתרו, בחדש השני, פרשה ה') נתכוונו, שכך שנו רז"ל במכילתא שם: "בשלשה דברים ניתנה תורה במדבר ובאש ובמים מה אלו חנם לכל באי העולם אף אלו חנם לכל באי העולם" עכ"ל ודוק היטב.

וכבר מפורסם שמאמר חז"ל זה "בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר", כל רבותינו גדולי הדורות נ"ע האריכו לבאר ולהסביר, ואם באנו להביא דבריהם אין אנחנו מספיקין, ועיין בזה במפרשי המדרש שם, ובספר עבודת ישראל (פרשת במדבר), ובספר פרי צדיק (פרשת במדבר מאמר א'), ובספר שפת אמת (פרשת במדבר), ועוד שם (לחג השבועות), ובספר שם משמואל (פרשת במדבר) במקומות הרבה, ועוד ועוד.

ולתועלת המעיינים ולזיכוי הרבים הי"ו, ראיתי נכון להביא ולקבוע כאן דברות קדשן של "הגאון החוקר החסיד מוהר"ר יצחק עארמה ז"ל בעל עקידת יצחק" (לשון בעל הלשם בספר הכללים כלל י"ט), ושל רבינו הגדול מהר"ל מפראג ז"ל, בביאור המאמר הנפלא הנ"ל, אשר מתבארים בדברות קדשן יסודות קניני התורה והשגתה, ובשיפולי גלימייהו אכתוב גם אני עני בקיצור נמרץ את הנלע"ד בזה בס"ד.

וזו לשון ספר עקידת יצחק (שער ע"ב): "הנה אמרו שניתנה התורה באש, כי אש אוכלת היא להצית ולהבעיר חוזק התשוקה בלבבות האנשים אל שלמותה, ולהוציאם מהעצלה והרפיון אשר בלבבות זולתם, והוא מה שסמכוהו אל אומרו והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש התשוקה והכוסף התמידי אשר לא יפסק.

וניתנה התורה במים, לפי שנוסף על שהתורה היא מרוה הצמאון הגדול הנזכר, גם היא במי מצוותיה הרבים והערכים מכבה שלהבת הכח המתאוה אל תענוגי האדם וחמודותיו הגופיות, הפך מה שהיו בו כל אומות העולם.

והוא מה שנתבאר באומרו ה' בצאתך משעיר וגו', כי בצאתו משעיר ובצעדו מאדום, כי לא נתקררה דעתו בהם לתת להם תורה ומצות, כמו שאמרו חז"ל על אומרו ה' מסיני בא וזרח משעיר וגו', כי הם [הגויים] מקולקלים בתכונותיהם אשר לא יוכלו להרפא מצד רוע טבעם, כאשר יתבאר במקומו בעזרת הצור. הנה אז ראה זאת האומה שהיא מקבלת התקון והשלמות בעניני תאוותיהם, ולזה לכבות חום רתיחת התאוות הרעיש הארץ והטיף השמים גם עבים ממי התורה המתוקים והעריבים, ההולכים לאט ומקררים רשפי התאוות בלי ספק.

ואומרים שניתנה תורה במדבר, הוא ממש כאומרו לא כל המרבה בסחורה מחכים (אבות פ"ב), וכמו שאמרו חז"ל (במד"ר פכ"ב) ולא ממדבר הרים (תהלים ע"ה), כמו שיבא בבני גד ובני ראובן (בשער פ"ה) בעז"ה, והראיה נכונה מאד, וידבר ה' במדבר סיני, כי ודאי מצד התבודדותו המופלג זכה [משה רבינו ע"ה] למה שזכה, כמו שנאמר וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא עד הר האלהים.

והוסיפו לזרו ולומר מה דברים הללו כו', לומר שאלו השלשה ענינים שזכר, אינו נמנע וקשה על האדם השגתם אם ירצה להרגיל עצמו בלמוד התורה והישרותיה, כי כמו שהאש התאווני, ומי קרירות העצלה, גם הרצון אל העברת המדברות ורכיבת הימים להצלחות הזמניות נתנו לאדם בחנם, כלומר שהם לו בטבע ונתקיימו במעט הרגל, כן שלשה אלה אשר כנגדם שהתורה ניתנה בהם נתונים נתונים המה לו בחנם אם יתחיל להרגילם, וכמו שאמר במקום אחר וממדבר מתנה (במדבר כ"א), והוא ענין אמתי נפלא מאד וכו'.

גם כוונתם ז"ל באומרם מה הדברים הללו נתנו חנם בעולם וכו', למה שכתב הרב המורה (פי"ב ח"ג) שהדברים היותר הכרחיים לחיים היה מהחסד האלהי לתתם חנם בעולם, כמו האש והאור והמים וכיוצא, ויאמרו כי כמו שנתנת אלו הדברים חנם יורה על הכרחיותם לצורך החיים הגופניים, כן התורה נתנתה חנם יורה כי היא חיינו ואורך ימינו בשני מיני החיים בלי ספק.

וביארו כל הענין מאומרו הוי כל צמא לכו למים, וזה, כי באומרו הוי כל צמא, זכר סגולת האש שקדמה, והוא עוצם התשוקה על דרך שאמרו והוי שותה בצמא את דבריהם (אבות פ"א). ובאומרו לכו למים הרי המים עצמן אמורים, ובאומרו ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכולו וגו', ביאר הענין השלישי המכונה אל המדבר, והוא כי מבלי כסף ויתרונות שאר הקנינים יקנה האדם זה הקנין המעולה, בהפך מה שיהיה בענינים המדומים, שלא יקנה האדם כי אם במחיר גדול.

וזהו אומרו ולכו שברו וגו', כלומר ואם לא תאמינו מהרו לכם ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב ותראו שלא תמצאו, ואני אומר לכם ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכולו במאכל יתור יקר מכל מאכל אשר יאכל, והוא מה שביאר היטב באומרו למה תשקלו כסף בלא לחם ויגיעכם בלא לשבעה שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם. הנה זאת תראה כוונת חז"ל בזה ועמה תהיה ראייתם ראייה על כלם", עד כאן דברות קדשו של בעל עקידת יצחק ז"ל.

ורבינו מהר"ל מפראג ז"ל ב"דרוש על התורה" כה כתב בביאור מאמר זה: "לפעמים תמצא לאדם מניעה חיצונית מחוץ לגופו, או מחמת חסרון פרנסה שצריך להשתדל ולהשיג די מחסורו אשר יחסר לו, או מפני שיש לו תוספת עושר וברכה, עד שצריך לעסוק בו ביותר

ולהשתדל בקיומו. ולפעמים יש לו מניעה עצמית בגופו בסבת תקיפת יצרו המוטבע בתוך גופו ומונעו מתלמוד תורה.

בבן הורה לנו הוא יתברך בהגלותו במתן תורה באלו שלשת הדברים מדבר אש ומים, שאין לתורה שום מונע מצד שום אחד משלשה המונעים הנזכרים. כי אם יחשוב האדם רבוי עושרו למונע, יראה כי התורה ניתנה במים הוא המטר אשר היה עם נתינתה שהוא ברכה לעולם כדכתיב (דברים ל"ב) יערוף כמטר לקחי, ואמרו בספרי מה מטר חיים וברכה לעולם אף דברי תורה חיים וברכה לעולם, להורות שאם יעסוק בתורה התורה היא לו למטר מים ויתברכו נכסיו, באופן שגם אם לא יעסוק כל כך בעסקיו יתן לו השי"ת ברכה. והרי אמרו במסכת עבודה זרה (י"ט ב) על פסוק כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים וגו' וכל אשר יעשה יצליח אמר רבי יהושע בן לוי כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין. הרי לך אם עוסק בתורה ומתוך כך אינו נותן דעתו ומחשבתו על נכסיו כל כך אף אם לא יהיה מטר על פני האדמה גושמה ארצו מן הברכה, וכן הוא הדין בכל שאר דברים הצריכים לו עד אשר מלאכתו נעשית. לכן מצד העושר התורה היא הפקר ואיננו למונע ומעכב מלעסוק בה.

שנית הורה לנו, כי גם מצד יצר לב האדם רע אין התנצלות לומר כי בשבילו לא היה יכול לעסוק בתורה, שהרי התורה היא מושלת על היצר הרע שכאשר יעסוק בה אין היצר שולט בו כדאיתא בקידושין (ל' ב) בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע, הרי כי האש של תורה גובר על יצר הרע עד שאיננו יכול לשלוט בלומדיה. ולכן ניתנה באש להורות כי הוא אש השולט וגובר ביצר עד שאין זה טענה כלל.

וזהו ענין שתי הלחם שבאו עם כבשי עצרת של חמץ, מה שהרחיקה התורה בכל ההקרבות את החמץ חוץ מבשתי הלחם כחג השבועות, ואף על גב שלא היו נקטרים ונקרבים לגבי מזבח, מכל מקום שם קרבן עליהם כשאר מנחות ולמה אם כן באו של חמץ דוקא.

אבל טעם הדבר הוא מפני כי החמץ הוא היצר הרע הוא השאור שבעסה המעכב, אשר ראוי לאדם להרחיקו באמת כל עוד שיש בית מיוחד בעולם אף בחשש רחוק מאוד שיבא על ידו לידי חטא. אמנם כאשר אין לחוש כלל אין להרחיקו, לכך ציוה השי"ת להקריב חמץ שהוא היצר בעצרת הוא יום מתן תורה ולא זולתו, כי התורה איננה מניחתו לשלוט באדם, כדאמרין בקידושין (ל' ב) תנו רבנן ושמתם סם תם נמשלה התורה כסם חיים משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך, ורחוץ בין בחמין בין בצונן, ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי, כך הקב"ה אמר להם לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תטיב שאת, ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים בידו, שנאמר לפתח חטאת רובץ, הרי כי גם אל בעל יצר הרע התורה הפקר.

ואם כחו של יצר הרע גדול כחה של תורה יותר גדול כאמור הלא כה דברי כאש שהתורה מבטלת כחו, ואם כן גם זה איננו טענה ואמתלא כלל.

השלישי הוא חסרון לחם, שיחשוב האדם כי בשבילו לא יעסוק בתורה מצד עניו וחסרונו, גם זה איננה טענה. כי בראות האדם את עניו ורוע מזלו לא במהרה ינתק וישתנה המערכת בעזבו התורה היותו עוסק בחיי שעה, לפיכך יותר טוב לו שיעסוק בתורה ותהיה אז פרנסתו על ידי השי"ת. שבשביל זה ניתנה התורה במדבר וכמו שאמרנו, כי עיקר התורה במקום אשר אין שם דברים גופניים ותאוות גופניות, כי אין הנהגת העוסק בתורה בטבע העולם על ידי המזל והמערכת. ואם כן מי שאין לו להתפרנס מצד עסק התורה והוא כמו מדבר יפרנסהו השי"ת ויזמין לו פרנסתו ככל אשר עשה במדבר.

וזהו שכתוב (דברים ח') ויאכלך את המן וגו' למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם וגו'. רצה לומר שאל יחשוב האדם שאין פרנסתו מזומנת לו כי אם על דרך הטבע ומנהג העולם, רק שהעוסק בתורה יבטח בו יתברך שיזמין לו מזונותיו בכל יום, כאשר הזמין לישראל בלכתם אחריו במדבר בארץ לא זרועה, וקבלו שם התורה והיו אוכלי המן בטוחים בו יום יום.

ולפיכך גם התנצלות העוני איננו כלום, שלזה ניתנה התורה במדבר מקום אשר אין שם גפן תאנה ורמון ואין זרע, ועם כל זה לא חסר להם פרנסה, ככה גם כן אף מי שעל פי מזלו המערכי לא יהיה לו פרנסה בדרך טבעו ומנהגו של עולם, מכל מקום תהיה פרנסתו מהשי"ת שיזמינה אליו חוץ לטבע ולמעלה ממנה, ואדרבה כי זולת שיעסוק בתורה לא תהיה לו פרנסה אפילו בדרך הטבע, עד כאן דברות רבינו מהר"ל ז"ל. ועוד עיין למהר"ל ז"ל שם בדרוש על התורה, ובספרו תפארת ישראל (פכ"ו) שביאר באופנים נוספים מאמר רז"ל זה.

ואחר שביאור המאמר הנ"ל נפתח בגדולי גדולים הנה נסתיים בקטני קטנים, ובעניותי עם שאיני כדאי בס"ד אענה גם אני חלקי בביאור מאמר זה "בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר", ובהקדם דברות קדשו של רבינו הגדול רבי חיים ׳ן עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש שמות (י"ט ב'): "כוונת הכתוב הוא להקדים שלשה ענינים הם עקרי ההכנה לקבלת התורה, שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת שדי היא תורתנו הנעימה.

הראשון הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה, כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שיזכרנה ה' לתורה ידקדקו לומר לשון חוזק ואומץ, עד גדר שימית עצמו עליה, דכתיב זאת התורה אדם כי ימות וגו', ודרשו ז"ל [אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה] וכו', כמו כן רבותינו ז"ל ידקדקו בהזכרתם לומר עסק התורה, השתדלות התורה, ורבים כמוהו, וכו', כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול.

ובנגד זה אמר הכתוב ויסעו מרפידים, לא בא להודיע מקום שממנו נסעו, שאם כן היה לו להקדימו קודם תחנותם, אלא נתכוין לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים, כמו שמצינו שדרשו כן רבותינו ז"ל בפסוק וילחם עם ישראל ברפידים ברפיון ידים עד כאן, והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה', והוא אומר ויבאו מדבר סיני.

וענין השני הוא השפלות והענוה, כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר (עירובין נ"ד א'), וכנגד זה אמר ויחנו במדבר, פירוש לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליו.

וענין השלישי הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים לא שיהיו בד בבד, שעליהם אמר הכתוב חרב אל הבדים, אלא יתועדו יחד ויחדדו זה לזה, ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר "ויחן" שם ישראל לשון יחיד, שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראויים לקבלת התורה", עד כאן דברי ספר אור החיים הקדוש.

הרי שרבינו חיים ן' עטר ז"ל לימדנו דעת והראנו נפלאות התורה ששלשה שרשים עיקריים ישנם להשגת התורה ואלו הן ההתעצמות בעסק התורה, הענוה, והתחברות והאחדות וכו"ל.

וזהו אומרם "בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר", אש היינו ההתעצמות בעסק התורה שצריכה להיות בכל הכחות והיינו אש, ועיין שבת (ס"ג א'), ועיין תענית (ז' א') ובספר שערי זהר שם (דנ"ה ע"ג) עיין שם.

והקנין השני השגת התורה היא מידת הענוה והיינו מדבר, וכמאמרם אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר וכנזכר בדברי אור החיים ז"ל.

והשורש השלישי להשגת התורה וקנינה, הוא ההתחברות והתאחדות, היינו מים, שהם עצם אחד פשוט בלא הרכבה ועיין למהר"ל בנתיבות עולם נתיב אהבת רע (פרק ב') ודוק.

א"י נמי באופן אחר קצת יש לומר מים רומז לענוה, שנמשלו דברי תורה למים מה מים עוזבים מקום גבוה ובאים למקום נמוך כך דברי תורה אינם מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה כמאמרם בתענית (ז' א'), ומדבר היינו אחדות וככתוב ויחננו במדבר ויחן שם ישראל (שמות י"ט ב') ודוק.

ודע עוד שדקדקתי במאמר רז"ל דלעיל "בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר", והוא על פי הנודע, כי היסודות מהם נבראו העולם הם ארבעה, אש רוח מים עפר, וסימנך ארמ"ע, ועיין במדרש מדבר רבה (פי"ד סי"ב דס"ב ע"ד): "ארבעה טבעים שברא מהם הקב"ה את העולם, ואלו הן ארץ וכו', המים למעלה מן הארץ, האויר שממנו נוצר הרוח למעלה מן המים, והאש למעלה מן האויר" וכו', ובאריכות בכל המצויין בספר שערי זהר למדרש שם (דקנ"ו ע"א), ועיין ספר יצירה (פרק ג'), ובהגהת הגאון רבי יצחק מוואלז'ין ז"ל שבראש ספר נפש החיים (שער א') ובחיבורי זכרון משה (סימן ד') ואכמ"ל.

ורבותינו ז"ל במאמרם זה זכרו רק שלשה אש מים ומדבר (עפר), ולכאורה חסר היסוד הרביעי הוא הרוח, ונראה לומר שהיסוד הרביעי רוח הוא האדם העמל בתורה, שבחינתו רוח, וככתוב ויהי האדם לנפש חיה (בראשית ב' ז'), ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, ועיין שם בדברי הרמב"ן ז"ל ורבינו בחיי ז"ל, ובחיבורי זכרון משה שם, דוק ועיין.

עוד אכתוב כאן דפרשיות התורה הנקראות סמוך לחג השבועות זמן מתן תורה, הם בהר, בחקתי, במדבר, ויש לרמוז "בהר סיני" היינו "אחדות" וככתוב ויחן שם ישראל נגד ההר, "בחוקתי" אש ההתעצמות בתורה, "במדבר" מדבר ענוה ודוק.

עירובין (ג"ד א'): "אמר רבי אלעזר מאי דכתיב לוחות אבן, אם אדם משים עצמו את לחייו כאבן זו שאינה נמחית, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו.

ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב וענקים לגרורותיך, אם משים אדם עצמו כענק זה שרף על הצואר, ונראה ואינו נראה, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו.

ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב לחיו כערוגת הבושם, אם משים אדם עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה, וכבושם זה שהכל מתבשמין בה, תלמודו מתקיים [בידו], ואם לאו אין תלמודו מתקיים [בידו].

אמר רב מתנה מאי דכתיב וממדבר מתנה, אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו וכו'.

מאי דכתיב וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות, ומבמות הגיא. אמר ליה [רב יוסף] אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תורה ניתנה לו במתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל, שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו אל עולה לגדולה, שנאמר ומנחליאל במות, ואם מגיס לבו הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא, ואם חוזר בו הקב"ב מגביהו שנאמר כל גיא ינשא.

אמר רב הונא מאי דכתיב חיתך ישבו בה תכין בטובתך לעני אלהים, אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת, ואיכא דאמרי שמסרחת ואוכלת, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו". עד כאן דברי התלמוד, ועיין שם בסוגיא שהאריכו רז"ל בעצות ובאופנים לקנין התורה והשגתה.

ומפורסם מה שקבלנו מגדולי רבותינו חכמי לבב זיע"א שכל דברות רבותינו בתלמוד הקדוש "תלמוד בבלי", הוא השדה אשר ברכו ה' (כהגדרת בעל חרדים פרק ע"ג), מלבד שעמוקים דבריו עד אין חקר ושיעור (עיין לשון הרמב"ם בהקדמתו לחיבורו הגדול), עוד בה, שגם סדר הדברים מכוון עד למאוד מאוד, וכל דבר ודבר שרז"ל קבעו מקומו במסכת מסוימת, או בפרק מסוים, יש בו חכמה בינה דעת והשכל, ועומק וכוונה רבה וגדולה, כנודע.

והנני להביא מה שמצאתי בזה לגאון שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספרו קומץ המנחה ח"ב (אות ע"ט ד"ה פרשת וישלח) שכה כתב: "בספר הזהר ח"א (דקע"א ע"א) דורש ירך על תמכי אורייתא כירך שמעמדת הגוף (והגוף הוא יעקב שהוא התורה כנ"ל) וכו', כי עמי הארץ הם תמכי אורייתא וכמו שאמרו בכתובות (ק"א ב') מצאתי להם רפואה מן התורה כו' ובשאר דוכתי, ובזה תבין מה שאמרו בחולין פרק גיד הנשה (צ"א א') ליבעי רחמי אתכליא על עליא דאלמלא עליא לא אתקיימין אתכליא כו', וכלשון הזהר וכד לא ישתכח מאן דסמין ליה כדין לא יהיה הקול קול יעקב כו', שייכות המאמר לענין הפרק, כאשר קבלתי שיש שייכות לכל מאמר אל הענין המדובר והנרצה בפרק ומסכתא שבא בו, ולא דבר ריק הוא ואם ריק מכס" כו', ודפח"ח.

ואכן זה יסוד גדול במשנת הגאון רבי צדוק זצ"ל לקבוע "שייכות המאמר לענין הפרק והמסכת", כמו אגדות החרבן שנקבעו במסכת גיטין ודוקא ובמסויים בפרק הניזקין, וכן עניני מתן

תורה שנקבעו במסכת שבת ודוקא ובמסויים בפרק רבי עקיבא, וכמבואר בדבריו ז"ל בהרבה מקומות, עיין לו בארוכה בספרו פרי צדיק בראשית (ד"ו רע"ג), ושם ספר דברים (דק"ו סע"ג, ודק"ט סע"א), ועוד בכמה מקומות ואכמ"ל.

ובספר רמתיים צופים על מדרש תנא דבי אליהו רבה (פל"א אות צ"ז) כתוב: "שמעתי ממו"ר הר"ב מפרישסחא ז"ל שסידור התלמוד הוא כמו סידור הכוכבים ברקיע כן הוא מסודר כל מימרא וכל תיבה בתלמוד, וכמו שכתוב מסדר את הכוכבים, וכן הסדרים כמרומוז על הפסוק והיה אמונת עתך (שבת ל' א') עיין שם. ועיין מה שכתבתי בס"ד דבר נפלא בחיבורי הדר יעקב ח"א (סימן ל') וצרף לכאן.

והנה לפי היסוד האמור "שיש שייכות המאמר לענין הפרק והמסכת", זה כמה עמדתי ועדיין לא עלה בידי להסביר היטב מדוע ולמה ומאי טעמא רבותינו ז"ל מסדרי התלמוד קבעו עניני קנייני התורה ושתתקיים בידו, דוקא שם במסכת עירובין (נ"ד א' וב'), ודוקא בפרק הדר עם הנכרי, והיודע בזה יעמידני בקרן אורה ויאלפני דעת, ושכרו הטוב מהאל ב"ה המלמד תורה לעמו ישראל אמן.

ודע כי יש לרמוז אותם דברים הפועלים שתלמודו יתקיים בידו האמורים לעיל, בשמות פרשיות התורה הנקראות בסמוך לחג השבועות: בהר בחוקתי במדבר נשא, בהר סיני [אבן], בחוקתי עמלות התורה, במדבר עונה [מדבר], ואז נשא ודוק.

ב. בענין המעמים בשמות שבמי ישראל

במדבר (א' ה' ואילך): "ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם, לראובן אליצור בן שדיאור: לשמעון שלמיאל בן צורישדי: ליהודה נחשון בן עמינדב: ליששכר נתנאל בן צוער: לזבולן אליאב בן חלץ: לבני יוסף, לאפרים אלישמע בן עמיהוד, למנשה גמליאל בן פדהצור: לבנימין אבידן בן גדעני: לדן אחיעזר בן עמישדי: לאשר פגעאל בן עכרן: לגד אליסף בן דעואל: לנפתלי אחירע בן עינן: אלה קרואי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם".

והתבוננתי וראיתי בס"ד שהטעם בכל שמות השבטים הוא "זקף גדול", כן הוא בתיבת לראובן, לשמעון, ליהודה וכו', חוץ משלשה ליששכר, לבנימין, לנפתלי, שהם אינם מוטעמים בזקף גדול אלא בקדמא וזקף קטן, ונעלם ממני טעמו של דבר, וגם איני יודע היכן לעיין לראות מה ביאור הדברים, והיודע יאלפני ושכמ"ה.

ובני יניק וחכים כמר שלום הי"ו הוסיף להרגיש שיש כאן מחזוריות, שבכל שם רביעי משמות השבטים, משתנה הטעם מזקף גדול לקדמא וזקף קטן, וגם זה בודאי צריך טעם והסבר, וההש"ת יאיר עינינו במאור תורתו אכ"ר.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן קכג

מעקה

והארכת ימים כי תבנה בית כו' הרי אריכות ימים כתוב, וכל זה אם היא כדעת עמי הארץ ונשים שדעתם קלות לומר שמצוה קלה היא. ואני אומר, שהיא מצוה חמורה מן החמורות כמו שכתבתי לעיל, וכל שכן להמעיין בספר הקדוש עץ חיים מהאר"י במצות מעקה והמבין דבריו שהמבטל מצות מעקה כאילו מחזיר העולם לתוהו ובוהו כי יפול השפע הנופל בלי מעצור, וכו', וכו', ומכל שכן על מצות מעקה להעושים בזדון ח"ו חמור עונשם מרועי בהמה דקה שעל כל פנים אינם רועים הבהמות תמיד רק ביום וכיוצא בו, ואלו אנשים מבטלים ביום ובלילה בשבת וימים טובים, ואפילו ביום הכיפורים שמתודים ואומרים על חטא שחטאנו במצות עשה ולא תעשה, באותו רגע הם כטובלים ושרץ בידם שגם באותו רגע הם מבטלים מצות עשה ומצות לא תעשה דמעקה, ובודאי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' לעוררם שיקיים בהם מקרא שכתוב בסמיכות והארכת ימים כי תבנה כו' ועשית מעקה. ויצילם ה' מכל צרה וצוקה, ויקבץ נדחינו במהרה בימינו אמן כן יהי רצון".

ומפורש בדבריו ז"ל שקיום מצות מעקה היא בכל רגע ורגע וכשאין לו מעקה מבטל מצות עשה זו בכל רגע, ואין צורך בבדיקה ובתשומת לב בכל יום לבדוק ולראות אם צריך תיקון, ואכן כבר נודע הדיון אם לא בירך על מעקה בשעת עשייה, אם יכול לברך אחר כך הואיל והיא מצווה נמשכת ועיין שו"ת שדה הארץ ח"ג חו"מ (ס"ס כ'), ועיין בספר

דברים (כ"ב ו'): "כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על האפרחים או על הביצים לא תקח האם על הבנים, שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים, כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו".

ורבינו אלעזר אזקרי ז"ל בספרו ספר חרדים (פרק ט"ז אות כ"ב) כתב: "לעשות מעקה, שנאמר ועשית מעקה לגגך. וכן בסולם, וכן כסוי לבור, באופן שלא תבא תקלה. ובשומו על לב כל יום מצוה זו ויראה אם צריכה תיקון, נחשב לו כאילו מקיים המצוה בכל יום", ונתעוררתי להבין בס"ד דלכאורה יוצא מדבריו ז"ל שכאשר שם על לבו למצוה זו ובודק ורואה אם המעקה והסולם וכו' צריכים תיקון אז יחשב לו כמקיים מצוה זו, ויש להבין הא למה לי, והרי כל רגע ורגע שהמעקה קיים ונמצא הוא מקיים מצות עשה גם אם לא יבדוק הדבר.

וראיתי לגאון רבי אברהם דאנציג ז"ל בעל חיי אדם בהקדמת ספרו שערי צדק שהתמרמר מאוד על שיש מההמון אינם זהירים במצות מעקה ובתוך דבריו כתב: "ואם מפני שהם חושבים מצוה זו למצוה קלה הרי כבר אמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות ואמרו (חולין קמ"ב א') ומה מצוה קלה שהיא כאיסור אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, וכמו שכתב בעל העיטור

יש לומר דמעקה דא שכניה, וכאשר גילה סודו איש אלקים קדוש רבינו שמשון מאוסטרופולי זצ"ל הי"ד בספרו דן ידין (מאמר י"א אות י"א): "מעקה במלוי כזה מ"ם עי"ן קו"ף ה"ה, גימטריא "היא השכינה" ע"ש, ועוד לו שם במאמר (י"ד אות י"א): "כתבו המקובלים שבזכות מצות מעקה יבוא ויצמח קרן בן דוד, והסוד מעקה מספרו שם סעפה [א"ה עי"ן בספר הזהר הקדוש ח"ג (דק"ו ע"ב) ובמק"מ שם], והוא סוד שכניה כנוצר לעיל במאמר י"א כי מעקה במלוי כזה מ"ם עי"ן קו"ף ה'ה גימטריא "היא השכינה" עכ"ל. [וראה נא ראה כי תיבות הפסוק "כי יפל הנופל ממנו" עולים בגימטריא "המלך המשיח", ובזה תבין מאמרם במסכת סנהדרין (צ"ו ב') שלמשיח קראו "בר נפלי" ודוק היטב, ועיין בדברי המהרש"א וערוך לנר ובן יהוידע שם, ובן יהוידע יומא (ט"ל א'), ובבא קמא (ס' ב') ואכמ"ל].

ועכשיו ראיתי לרבינו יעקב ז"ל בעל הטורים שם כתב: "והארכת ימים, וסמך ליה כי תבנה בית חדש, לומר לך אם תבנה בית חדש עשה לו מעקה כדי שיאריכו בו ימים ולא יפלו ממנו".

ושמא ואולי הרב חיי אדם ז"ל לדברים אלו התכוין, והבין בדבריו שכתב שיאריכו בו ימים דהיינו שיזכה לאריכות ימים, ובמקום בעל העיטור צריך לומר בעל הטורים, אך סיפא של דבריו ולא יפלו ממנו לא יתיישב.

שוב אמרתי לנפשי שהרי בס"ד כבר ייסדנו כלל גדול שפירוש בעל הטורים הקצר על התורה דהיינו חלק הפרפראות והרמזים, מיוסד ומושתת על פירוש התורה לבעל הרוקח ומשם לקח וחפר אוכל כמו שהראיתי בעליל בחיבורי תורת יעקב (סימן קס"ג הערה י"ז דף תק"ז) וש"נ, ובחיבורי מנוחת שלום ח"ב (בפתיחה

שדי חמד (מערכת מ' כלל קי"ד), ובספר בירור הלכה מהדורה קמא (דף ר"מ ורמ"א), ובספרו קונטרס המזוזה (הלכות מעקה אות ג') ואכמ"ל.

והנה מה שכתב הגאון בעל חיי אדם ז"ל שבעל העיטור כתב דמדסמך קרא והארכת ימים כי תבנה בית חדש וגו' שמעינן דהמקיים מצות מעקה זוכה לאריכות ימים, והוא דבר חדש, הנה חפשתי בספר העיטור, אבל לפי שעה לא מצאתי דברים הללו וצ"ב.

ובטעמו של דבר יש לי לומר מדוע אכן מצות מעקה מביאה לאריכות ימים ושנות חיים, כי קיימא לן שכל מידות הקב"ה מידה כנגד מידה כמו שאמר משה רבינו ע"ה לקב"ה כמאמרם במדרש דברים רבה (פי"א ס"ט), וכן כאן יש בזה מידה כנגד מידה, שהוא בנה מעקה ואינו משים דמים בביתו ופועל שיחיו האנשים ולא ימותו, אם כן שכרו אתו ופעולתו לפניו לכך יאריך ימים ויזכה לאריכות ימים ושנות חיים ודוק. [ועיין בחיבורי שנות חיים ערך ביקור חולים וערך צדקה].

וראה נא ראה כי תיבות הפסוק "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך", עולים בגימטריא בדקדוק "והזהיר בזה יזכה לאריכות ימים ושנות חיים ושלום", ובאופן נוסף תראה כי תיבות "עשית מעקה לגגך", בגימטריא "כי על ידי מצוות מעקה יזכה לחיים", חושבנא דדין כחושבנא דדין, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא קדישתא ודוק.

עוד יש להוסיף לפי מה שבס"ד ייסדתי בכל חיבורי הקטנים שכל שבמצוה ובפעולה יש קשר וזיקה לשכינה, אזי יש חיים וזוכה לאורך ימים, ונתבאר היטב בפתיחה לחיבורי הנכחי שנות חיים עי"ן שם שבאתי בזה בארוכה במפי סופרים וספרים עש"ב, וגם כאן

מאחר שבנית בית [ועשית מעקה] שלא יפול אדם מגגו ויאריך ימים - גם אתה תאריך ימים" עכ"ל. ומבואר להדיא שמצות מעקה מסוגלת לאריכות ימים, וכדברי בעל חיי אדם, ולפי זה נראה שיש להגיה בדברי בעל הטורים כדברי בעל הרוקח שהרי משם חצב ולקח דבריו ודוק היטב.

דף י"ד) ועוד שם ח"ו (סימן ו' דף ס"ה), ובחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן י"ח דף פ"ב) ושם ח"ד (סימן י"ט הערה א' דף ס"ד) ובשאר חיבוריי, אם כן נעייין נא במקור דברי בעל הטורים הוא פירוש בעל הרוקח ז"ל לתורה שם, ואכן כשעיינתי שם ראיתי שכה כתב (פרשת כי תצא דף רל"ג): "כי תבנה בית חדש,

סימן קכד

מעשר ימים

ובחנוני נא בזאת אמר ה', כן יהיה להמפריש מעשר מימיו, שיוסיף ה' לו אורך ימים ושנים. ועיין בספר קיצור של"ה (דנ"ט ע"ב).

הרי שכבר הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל קדם וזכה וזיכה בעצה זו של "עשירי קודש" כמו שנהגו בקלם, ועוד מבעלי המוסר וצוק"ל.

ורואה אני שהיא עצת רבנן קשישאי ז"ל מקדמת דנא, שכן כתוב בספר השל"ה הקדוש (מסכת חולין דפ"ג ע"ב), וכן כתבו הגאון המקובל מהר"ם פאפירש ז"ל בספרו אור הישר (עמוד גמילות חסדים פט"ו אות ט"ז), ועוד לו שם (עמוד עבודה פ"ח אות י"א), ובספר דרך משה (ליום כ' דף פ"ג) ואכמ"ל.

כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו חף החיים (סימן כ"א אות י"ב): "אשריהם ואשרי חלקם של האנשים הנגשים אל ה', דהם מפרישים מעשר מכל וכל הריוח אשר יזמין השי"ת לידם שהעושה כזאת ומדקדק בחשבון כמו כשהוא חייב לחבירו, מובטח לו שקרנו תרום בכבוד ולא ימוט לעולם. ויותר יגדל שכרו של המפריש מעשר מימות שנותיו, דהיינו שיחשוב מתחילת השנה שיום העשירי יהיה קודש לה' בצום ותשובה ולימוד תורה וצדקה, זולת שאם חל יום העשירי בשבת וימים טובים ובימים שאין מתענים בהם שאסור לו להתענות, [אז] ירבה יותר בלימוד ובהתבודדות ולא יצא לחוץ. וכשם שהמפריש מעשר מכספו, ישלח ה' לו ברכה בנכסיו

סימן קכה

מעשר כספים

איזה דברים מן (הויז מיטעל) של תורתנו הקדושה. ואלו דברים גורמים גם חיים גשמיים, לימוד תורה בכל יום על מנת לעשות וכו', מצות מעשר כספים" וכו' ע"ש.

כתב הגה"צ רבי הלל מקאלאמ'א ז"ל בספרו תשובות בית הלל (סימן ע"א): "בעבור שאני שוחר טובתו ומבקש שלומו, וכל אהבה שאין בה תוכחה אינה אהבה, לכן אודיע לו

כאן, שהרי סיבת מיתת רוב בני אדם היא עין הרע וכנ"ל, וזכח וסגולת מצות צדקה לבטל עין הרע ושלא ישלוט בו, כאשר כתבו הרב רבי יצחק אברבנאל ז"ל בפירושו למסכת אבות (פ"ב מי"א), והרב ראשית חכמה (שער הענוה), והחיד"א ז"ל בספר נחל קדומים (פרשת ויחי אות ט') הביא דבריהם הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו מועד לכל חי (סימן ל"א אות צ"ד) ובספרו צדקה לחיים (מערכת ע' אות תקנ"ח) ע"ש, ולכך נמי צדקה מאריכה ימים ודוק.

וידועים דברי קדשו של **רבינו הגר"א** ז"ל באיגרתו המעולפת ספירים שכתב: "ולמען ה' שתפריש את החומש, כאשר צויתך ואל תפחות כאשר הזהרתך, כי בפחות מזה עוברים כל רגע על כמה לאוין ועשין, ושקול כאילו כפר בתורה הקדושה ח"ו" ע"ש, ומרנא ורבנא החפץ חיים ז"ל בספרו אהבת חסד (פרק י"ט אות ד' ד"מ ע"א) כתב לבאר דברי הגר"א ז"ל ע"ש.

ורבינו הגדול, מאור הגולה, הגאון רבי חיים מוואלוז'ין ז"ל בכתר ראש (אות קכ"ג) אמר: "השומר מעשר מובטח מן ההיזק, והשומר חומש מובטח לשכר. ואמר אם כל ישראל ישמרו חומש יתקיים בהם אפס כי לא יהיה בך אביון, גם אמר אם יחשוב אדם כל מעשיו ויתודה עליהם לא יבוא לידי היזק לעולם, ופעם אחת נסתפק על דבר אחד אם נתן ממנו חמישיתו, ואחר כך הלך משרתו לשאוב מים ונפל לבאר הכלי ששאב בו, וחשב שסך הכלי עולה נגד חמישיתו שנסתפק, ושילם החומש, ואחר כך נמצא הכלי", וכמובא בספר שערי רחמים (ד"ט ע"ב אות מ"ה) ע"ש.

והנאון הצדיק רבי כלפון משה הכהן ז"ל **ראב"ד** דעיר התורה גרובה, כתב

ולמדנו מדבריו של אותו גאון וצדיק ז"ל דבר חדש, דמצות מעשר כספים מועילה גם לזכותו באורך ימים ושנות חיים, וטעמא בעי.

ובס"ד נראה לי לומר בטעמא דמילתא, דחוץ מהטעם הפשוטי דהא קיימא לן שצדקה מאריכה ימים, וכדכתבנא בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ"ב) עיין שם בארוכה, ועיין בזה בחיבורי הנכחי (ערך צדקה) ודוק.

יש לומר טעם נוסף שהרי מבואר במסכת בבא מציעא (ק"ז ב') שתשעים ותשעה מתים **שלא בזמנם**, וטעמא דמילתא אמרו שם שהוא משום **עין הרע** ע"ש.

וראיתי לחסידא קדישא הרה"ג רבי יצחק אלפיה ז"ל בספרו שיח יצחק (דף ל"א) שהאריך להוכיח שסגולת מצות **מעשר כספים** לבטל מהאדם ממנו ומנכסיו **עין הרע**, עיין שם באורך והוכיח כן מעירובין (ס"ד ב') ועוד.

ואם כן יש לומר דאחר שראינו שמצות **מעשר כספים** מועילה לבטל ממנו ומנכסיו **עין הרע**, מובן בפשיטות מדוע מצות מעשר כספים מאריכה ימים ושנים, דוק והבן.

ועיין בארוכה בספר הזהר הקדוש ח"א (דס"ח ע"ב) שהיכן שיש השראת שכינה - אין כח לעין הרע ע"ש, וכבר הארכנו שעל ידי צדקה לעניים זוכה להדבק בשכינה, ומינה נמי למעשר כספים ולכן בטל ממנו עין הרע, והיינו טעמא שהנזהר במעשר כספים יאריך ימים וכנ"ל.

והשתא דאתינן להכי, יש לומר טעם חדש מדוע אכן גם מצות צדקה מאריכה ימים, (זולת ממה שכתבנו לעיל ובחיבורי ויחי יעקב שם), והוא מהטעם הזה עצמו האמור

בזכות מצות מעשרות תפילתו של אדם נשמעת, ומקורו במדרש פסיקתא רבתי (פ"ה ס"ג) אמרו רז"ל: "מי הוא זה שתפילתו עולה לשמים ומוריד גשמים זה שמחלק מעשרותיו בחפניו" ע"ש. ועיין במדרש פסיקתא דרב כהנא (פיסקא א' ד"ה ע"א) ובהערות שם. ובחיבורי צדקה ביעקב כת"י כתבנו בזה בארוכה בס"ד, עיין שם וצרף לכאן.

בספרו חיים ועושר (דף תי"ב): "המקיים מצות מעשר כספים - זוכה לחיים טובים ולשלום", וכתב בהערה שם דחיים טובים כולל בריאות גופו בלא חולי וכו', ועיין שם שהאריך בכל פירות מצוה יקרה זו ע"ש.

עוד דע כי כתב רבינו יצחק אבוהב ז"ל בספרו מנורת המאור (סימן קצ"ב דף ת"ה),

סימן קבו

מפני שיבה תקום

במשמע, אמר רבי יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה, רבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני". ועיין למהרש"ל ז"ל בספרו ים של שלמה שם (סימן ע"ו) ודוק.

ובס"ד נתעוררתי להבין מדוע אכן היה האמורא רבי יוחנן עומד מפני גויים זקנים, דאין הכי נמי כמה הרפתקי עדו עלייהו, מכל מקום מדוע מפני זה יש לעמוד להם.

ויש לי להסביר בס"ד עם דברות חד מתקיפי קמאי, הוא רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן שמ"ה) שכה כתב: "כל המצות יקבל עליהם האדם שכו, אפילו מצוות של אחרים, כגון מי שלא ראה אביו ואמו בעומדו על דעתו, היכן יקיים כיבוד אב ואם, [אם] יש לו זקן וזקנה, הרי זה יקיים בהם מצות כיבוד כאילו הוא בנם. וכן אם יש לו אחים גדולים ממנו, יכבדם, ויכבד צדיקים, שנאמר ואת יראי ה' יכבד, כענין שהיה לו לכבד אביו ואמו וכו', וגם רבותיו, וחכמים, יכבד וירא מהם, ויכבד את הגדולים וירא אותם, ואת מוכיחיו, כענין כיבוד אב ואם ומורא אב ואם, ומעלין עליו כאילו קיים כיבוד ומורא" עכ"ל.

מדרש במדבר רבה (פט"ו ס"יז): "כך דרש רבי תנחומא, ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, הלכה בתוך כמה אמות חייב אדם לעמוד מפני הזקן, כך שנו רבותינו בתוך ארבע אמות חייב אדם לעמוד בפני הזקן שנאמר מפני שיבה תקום, ושואל בשלומו בתוך ארבע אמות, ואיזה הידור אמרה תורה והדרת שלא יעמוד במקומו, ולא ישב במקומו, ולא יהא סותר את דבריו, וכשהוא שואל הלכה שואל ביראה, ולא יקפוץ להשיב, ולא יהא נכנס בתוך דבריו, שכל מי שאינו נוהג ברבו כל המידות האלו נקרא רשע לפני המקום, ותלמודו משתכה, ושנותיו מתקצרות, ולסוף הוא בא לידי עניות שנאמר וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מפני אלהים, מורא זו איני יודע מהו כשהוא אומר מפני שיבה תקום ויראת מאלהיך - הוי זה מוראת הרב". ועיין קידושין (ל"א ב) ודוק.

ומדברי רז"ל במדרש דלעיל יש ללמוד שכשאדם נזהר בקיום מצות מפני שיבה תקום יזכה לאריכות ימים כנ"ל.

קידושין (ל"ג א): "איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום ואפילו כל שיבה

אך שיקיים שבע מצות שנצטוו בני נח דהיינו חסידי אומות העולם ואמר רבי יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה, ובספר חרדים (פרק י"ח אות ה') כתב: "מפני שיבה כל שיבה במשמע אפילו זקן אשמאי, ומצאתי בפירושי הגאונים כתיבת יד דאשמאי היינו גוי, וראיה לדבר שאמרו שם רבי יוחנן הוה קאים מקמי סבי דארמאי, וכן פירש הרב אליעזר ממיץ" ועוד עיין שם. ולשיטתם מקיים מצות עשה מן התורה דמפני שיבה תקום גם כשעומד מפני גוי זקן, ונתבאר במקומו בס"ד.

ולבך היה רבי יוחנן נזהר לכבד ולהדר לזקנים אפילו גויים, שזה יהיה כמכבד להוריו ויזכה לאריכות ימים, וכבר מצינו שרב יוחנן היה מהדר לקיים המצוות המביאות לידי אריכות ימים עיין בחיבורי הנכחי (ערך ביקור חולים, וערך מלבושי כבוד לשבת, וערך קובר מתים), ואכן רבי יוחנן זכה לאריכות ימים, עד שיש אומרים שחי שלוש מאות שנה ככתוב בספר התרומה (סימן קל"א), ויש אומרים ארבע מאות שנה, כדכתב בספר הקנה והביא דבריהם הגאון חיד"א ז"ל בספרו יעיר און (מערכת י' אות י"ב), ועיין בזה בחיבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (מערכת ר' דף קי"א) ודוק.

וריהוט לשון רבינו יהודה החסיד ז"ל מורה, שבכל אלו שמכבדם במקום כיבוד אביו ואמו כגון זקנו, או אחים גדולים, וחכמים, מעלין עליו כאילו קיים מצות כיבוד הורים ומוראם ויקבל עליהם שכר כמקיים מצוות כיבוד אב ואם, ואחר ששכר כיבוד אב ואם אריכות ימים ככתוב בעשרת הדברות - כך יהיה שכרו כשיכבד כל הנ"ל שהרי "כל המצוות יקבל עליהם שכר אפילו מצות של אחרים" כלשונו ז"ל, ודוק.

ואחר היותנו יודעים שהאמורא **רבי יוחנן**, כלל וכלל לא זכה להכיר את "אביו ואמו", שהרי בשעה שנתעברה אמו מת אביו, ובשעה שהוא נולד מתה אמו, כאומרם במסכת קידושין (ל"א ב'), ולא זכה רבי יוחנן לקיים מצות כיבוד אב ואם ועיין בחיבורי חוקי רצונך ח"ב (דף נ"ד), לכן רבי יוחנן היה נזהר לכבד ומהדר לזקני גויים, והוא גם כן מהטעם הנ"ל שכתב רבינו יהודה החסיד ז"ל, שכל שלא זכה לכבד אבותיו יכבד זקנו, ויש לומר דהוא הדין זקנים בעלמא.

ובפרט לפי שיטת רבינו אליעזר ממיץ ז"ל בספר יראים השלם (סימן רל"ג) שכתב: "הא דאמר איסי בן יהודה מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע פירוש אפילו גויים,

סימן קבו

מצוות

הביצים, לא תקח האם על הבנים, שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים".

דברים (כ"ב ו'): "כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ, אפרחים או ביצים, והאם רובצת על האפרחים או על

ודע שיש לי להבין דלהאמור מבואר באר היטב שבקיום כל מצוה מרמ"ח מצוות זוכה שיחיה ויארץ ימים כנ"ל להדיא, אם כן מהו זה שאנחנו אומרים שיש מצוות שסגולתן אריכות ימים, כגון מצות צדקה מאריכה ימים, וכן מצוות תפילין, ותלמוד תורה, וכן שאר המצוות כיוצא בזה, ולפי המבואר כל מצוה מרמ"ח מצוות עשה איזה שתהיה כגון תקיעת שופר, ואכילת הפסח, ופדיון פטר חמור, המקיימן יארץ ימים, שהרי כל מצוה יש בה אריכות ימים, והם "צועקים על האדם עשה אותנו שתחיה בזכותינו ותארץ ימים" כנ"ל, וקל וחומר וכל שכן במצוות חמורות שבתורה, כדאמרו במשנה לעיל וכמו שהביא רש"י ז"ל בפירושו, וכמבואר לעיל.

והאידנא, אלול תשס"ג, זכיתי בספר חשוב הנקרא בשם "עצות לדניא", וראיתי שם (סימן א' הערה ד') שכתב: "ואולי יש גם בכל המצוות החמורות סגולת אריכות ימים, שהרי אמרו רז"ל במדרש תנא דבי אליהו זוטא (פרק א') "ומנין שהצדקה מאריכה ימיו ושנותיו של אדם שנאמר וכו', ועוד שהרי קל וחומר הוא ומה מצוה הקלה שבקלות שבתורה [שילוח הקן] אמר בה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר לצדקה שהיא מצוה חמורה שבתורה על אחת כמה וכמה" עכ"ל, ולכאורה הקל וחומר הזה שייך בכל מצוות חמורות שבתורה, ומצאתי במדרש במדבר רבה (פ"ב סכ"א) אפילו מצוה שאתה רואה אותה ריקה וקלה - בה חיים ואריכות ימים", אלא שאין כל המצוות שוות בזה" עכ"ל. [סיום הדברים לא הבנתי היטב].

הרי שהרגיש כנ"ל, שכל המצוות ואפילו מצוה הנראית "ריקה וקלה" - בה חיים ואריכות ימים", כדברי המדרש, [ושם קאי על נטילת

ופירש רש"י ז"ל: "למען ייטב לך והארכת ימים, אם מצוה קלה שאין בה חסרון כים אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר למתן שכרן של מצוות חמורות".

חולין (קמ"ב ב') גבי מצות שילוח הקן תנן: "ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר על מצוות חמורות שבתורה", ואמרו במדרש תנחומא (פרשת כי תצא ס"ב): "אמר רבי אדא רמ"ח מצות עשה יש בתורה כמנין איברים שבאדם, ובכל יום ויום צועקים על האדם עשה אותנו שתחיה בזכותינו ותארץ ימים" עכ"ל, ובילקוט שמעוני דברים (רמז תתק"ל): "העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו את ימיו", ועיין קידושין (ט"ל ב') ודוק.

ומבואר באר היטב שבקיום כל מצוה מרמ"ח מצוות זוכה שיחיה ויארץ ימים כנ"ל להדיא, ובטעמו של דבר יש לומר בפשיטות עם הנודע ומפורסם שבעשיית מצוה דבוק בשכינה, וכתב בספר אור החיים הקדוש ויקרא (י"ח ד'): "הראת לדעת כי בעשות המצוה נעשה האדם מרכבה לשכינה ומתהלך ה' בתוכו, וזה אומרו ללכת בהם, וחזר ופירש מי הוא ההולך בהם, ואמר אני ה' וכאילו אמר ללכת אני ה' בהם, והוא סוד ושכנתי בתוכם, וכפי זה ירצה אומרו בהם כפשטה, כי בעשיית המצוה נעשית ההכנה ללכת בה, וזהו סוד אומרו והתהלכתי בתוכם, ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים".

ועוד בספר אור החיים הקדוש דברים (כ"א י"א): "והנה כבר כתבתי כמה פעמים, כי באמצעות מעשה המצוה יתלבש באדם אור השכינה, ויגרש ממנו חלק הרע, כאמרו שומר מצוה לא ידע דבר רע", ודיבוק בשכינה מביא חיים כמבואר בפתחה לחיבורי הנכחי ודוק.

אבל רש"י ז"ל במנחות שם פירש: "מצוה קלה, עשה בעלמא", ולא פירש כפירוש רבינו יוסף גיקטיליא הנ"ל, שזכו לכוין לפירושו בספר צאן קדשים וכן יהודע מנחות שם, ועיין הגהות רש"ש שם וקדמו בתורת חיים עבודה זרה (ג' ב'), ועיין בזה בספר שפת אמת שם, ועיין בפירוש רבינו ידעיה הדרשי ז"ל הנדפס במאסף החשוב "ישורון" (כרך ט"ז דף קכ"ה) ודוק, ועיין בחיבורי פרי חיים (סימן י"ד), ועוד יתבאר בעזה"י.

ומצאתי לרבינו הגדול, בעל חתם סופר ז"ל, בחידושו למסכת חולין (קמ"ב א') שכתב: "קל וחומר למצות חמורות שבתורה, יש לחקור איזה הם קלות ואיזה חמורות, אם כריתות ומיתות בית דין כבסוף פ"ק דשבועות, לזה לא צריך ראייה וקל וחומר, כיון שענשם מפורש כרת ואבידת נפש, אם כן שכרם אריכות ימים ודביקות הנפש במקור חיים.

ואם חמורות שהוצאתם מרובה - לא מצינו זה, שלא העמים הקב"ה עלינו מצוה שעומס עולה מרובה, וקרא צווח לא קנית לי בכסף קנה, ואמרו חז"ל סממני קטורת היו גדלים בארץ ישראל שהעזים אוכלים ממנו, וכו', ואין אדם צריך לבזבז על קיום מצות עשה הון רב, כמו שכתוב בשלחן ערוך או"ח (סימן תנ"ו) ובי"ד (סימן קנ"ו), ואם כן לא יתכן לתאר זה מצוה חמורה.

על כן נלע"ד, וגם מסידורו של רבינו הקדוש שסידר משנה זו בסוף מסכת חולין, שיש לה המשך לדיני מסכת זו, והוא על פי מדרש תנחומא (פרשת שמיני ס"ח) הביאו הרשב"א בחידושו לעיל חולין (ט' א') מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון מצוה אחת נצטויתה ולא מצי למיקם בה, ואילו ישראל אדם מטריח אחר

ידים ומים אחרונים ע"ש], וכל שכן מצוות חמורות יאריכו ימיו של אדם, ולפי זה יש להבין מהו זה שאמרו ונקטו רז"ל על מצוות מסוימות כצדקה (תנא דבי אליהו כנ"ל), ותפילין (מנחות מ"ד א') וכו', שהמקיימן יאריך ימים, והלא כל מצות עשה, תהיה איזה שתהיה, גם היא מאריכה ימיו של אדם כנ"ל, ועיין.

ודע כי גדר "מצוה קלה" שזכרו ז"ל היינו שאין בה חסרון כיס, שכן אמרו במפורש במסכת עבודה זרה (ג' א'), ובמסכת חולין (קמ"ב א') ורש"י שם, ועיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת מ' כלל כ"ח), ותפארת ישראל אבות (פ"ב מ"א אות ג', ופ"ד מ"ב אות י"ב) ודוק. [ויש להתיישב בירושלמי פאה (פ"א ה"א ד"ג סע"ב) ובבבלי שבת (נ"ה ב'), וראיתי בכך יהודע שבת שם שהאריך, ועוד לו בעבודה זרה (ג' א') ע"ש].

ובס"ד כך מצאתי לחד מקמאי רבינו יוסף גיקטיליא ז"ל בספרו כללי המצוות (מערכת ח' ערך חמורות דף פ"ה) שכה כתב: "במנחות (מ"ד א') אמר רבי נתן אין לך מצוה קלה שבתורה שאין מתן שכרה בעולם הזה, לעולם הבא איני יודע, צא ולמד ממצות ציצית וכו', מכל זה נלמד שלא קראה מצוה קלה, אלא על שאין בה חסרון כיס או שדמיה מועטין, שהרי ציצית שדמיה מועטין שאין שם דמים כי אם דמי החוטין קרא אותה מצוה קלה, כענין שאמר בשילוח הקן.

ואם תאמר מצות ציצית שקרא אותה מצוה קלה אפשר שהיא קלה בעצמה - הרי מצינו שהיא שקולה כנגד כל המצות כדגרסינן התם (מ"ג א') והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' שקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן" ודוק.

אומרת לו כשושנה אדומה ראיתי כחרדל ופורש, הוה סוגה בשושנים, ע"ש.

זהו נראה לי מצוה חמורה, דאתאי מקל וחומר משילוח הקן, לא עמל דלא טרח בה וכו', מה שאין כן בשחיטת חולין דמצטרפי כל אותן הדברים שאיוה נפשו לאכול בשר, והוציא גם ממונו, וטרח כל הטורח, ושוב משליך לכלב, זהו יותר ויותר מכל הנ"ל, ואתאי בקל וחומר משילוח הקן" ודפח"ח.

בהמה מתאוה ומשתוקק לאכול בשר כדכתיב כי תאוה נפשך לאכול בשר והוא טורח בבדיקת סכין ושוחט מומחה, ולבסוף מוצא סירכא בריאה הרי זורקה לכלב, כי בארץ ישראל לא שכיחי גויים למכור כי אם בזול גדול כמו שכתבו תוספות לעיל (קט"ו ב'), הרי איבד ממונו וטרחתו וכלתה נפשו לאכול והרי ריקם מכל וכל ואין פוצה פה ומצפצף ומהרהר ח"ו ואומר ברוך שנתן תורה. וכן חתן מתאוה ליום חופתו ושמחת לבו ובשעה שרוצה לזווג

סימן קבח

מצוות שיש בהן חסרון כים

ולפי דברי רז"ל הללו בספרי יוצא שכל מצוה שיש בה חסרון כים - מביאה לאדם אריכות ימים ושנות חיים, ואם כן כל המצוות בכלל, שהרי כמעט אין לך אחת ממצוות השי"ת שלא יהיה בה חסרון כים על כל פנים, ועיין בחיבורי הנכחי (ערך מצוות) ודוק.

ויש להתבונן שבדברי רז"ל שבספרי מתבאר שבכל שאר המצוות שיש בהן חסרון כים יש בהן אריכות ימים מקל וחומר ממצות צידוק המידות והמשקלות, ולא רק מצוות "חמורות", ואילו מדקדוק לשון המשנה דחולין הנ"ל מתבאר שהקל וחומר ממצות שילוח הקן הוא רק על מצוות "חמורות" שבתורה, ואין לומר דכל שאר המצוות נקראות חמורות ביחס למצות שילוח הקן, שאם כן היה לו לתנא לומר קל וחומר על שאר המצוות וכלשון הספרי ותו לא, ועיין.

ועיינתי במפרשי הספרי רבנו הלל, וזרע אברהם, וספרי דבי רב, תולדות אדם, והמלבי"ם, והנצי"ב, ולא ראיתי שעמדו בזה, וצ"ב.

דברים (כ"ה י"ג): "לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה, אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך".

וראיתי לרבתינו ז"ל בספרי שם (פיסקא רצ"ה): "איפה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימך על האדמה, זו אחת מכל מצות שבתורה שמתן שכרה בצידה. והרי דברים קל וחומר ומה גרוגרת שאינה אלא אחד מן מאה באיסר האיטלקי, נאמר בה אריכות ימים, שאר מצות שיש בה חסרון כים על אחת כמה וכמה".

ולכאורה דברים אלו הם כדברי המשנה בחולין (קמ"ב א'): "לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע, ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר - אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר על מצוות חמורות שבתורה".

קלה וכן"ל בפסקא הקודמת, והיינו שכרה בעולם הזה כשתמצא לומר דאריכות ימים לעולם הבא הוא בזה ובבא, ועיין לעיל (פסקא רכ"ח) ושם בספר ספרי דבי רב (דרס"ד ע"ג), ובאהלי יהודה שם (דק"ב ע"ג) ותרונה צמאונך, ועיין צמח דוד (דף פ"ו), "עד כאן דבריו ז"ל, ועדיין הדברים צריכים אצלי ביאור, ועוד יתבאר בעזה"י.

ועכשיו ראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו "ספרי חיים" על הספרי הנ"ל שכתב: "למען יאריכון ימך זו אחת מכל מצוות שבתורה שמתן שכרה בצידה, מאמר זה אינו מכוון למאמר שבמצוה קלה ובמצוה חמורה נתפרש בהן אריכות ימים, כיבוד אב ואם ושילוח הקן, דהא הכא איכא זו וקרי לה קלה, ובהא איכא נמי ברכה דיהיה לך ולהיפך

סימן קכט

מצוות שעונשן כרת ומיתת בית דין

אם כן שכרם אריכות ימים ודביקת הנפש במקור חיים" עכ"ל.

ובוראי הדברים מיוסדים שכך דרכה של תורה, שמכלל לאו אתה שומע הן, וכדפירש רש"י ז"ל שמות (כ' י"ב, וכ"ח ל"ה, ו' כ'), ודברים ("א כ"א ו"ז כ'), ואם כן כשכתבה תורה עונשן של איסורים שזה חייב כרת רח"ל, וזה חייב מיתת בית דין רח"ל, מינה תלמד שהנהר מלעשותם יזכה לאריכות ימים. [לא נשלם].

חולין (קמ"ב א'): "לא יטול אדם אם על בנים, אפילו לטהר את המצורע, ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר על מצות חמורות שבתורה".

וראיתי לרבינו הגדול ז"ל בספר חתם סופר שם שכתב: "קל וחומר על מצות חמורות שבתורה. יש לחקור איזה הם קלות ואיזה חמורות, אם כריתות ומיתות בית דין (כבסוף פ"ק דשבועות) לזה לא צריך ראייה, וקל וחומר כיון שענשם מפורש כרת ואבידת נפש,

סימן קל

מרה שחורה.

ולהתבודד במדברות וביערות, ויבחר לו מקום שאינו מיושב, ולא מצד פרישות אלא לרוע תאותו וקנאתו בזולתם, אלו ימיתו האדם בלא ספק, כי יחלה וימות טרם עתו", והובא בתוספת יום טוב שם.

והרשב"ץ ז"ל בפירושו למסכת אבות שם כתב: "ושנאת הבריות, פירש

אבות (פ"ב מ"א) תנן: "רבי יהושע אומר עין הרע, ויצר הרע, ושנאת הבריות, מוציאים את האדם מן העולם".

ובתב רבינו הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות שם: "שנאת הבריות, רוע הנפש והוא חולי המרה השחורה שמביא את האדם למאוס ולשנוא מראית עיניו, וייטב לו חברת החיות

תמיד כועס ושולטת בו המרה השחורה ויקצרו ימיו וימות בלא עתו" ע"ש. ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (ערך קנאה) וצרף לכאן.

והנאון יעב"ץ ז"ל בספרו מגדל עוז (בית מידות עליית המידות החמודות) הביא משם ספר מבחר הפנינים: "הנפש הטובה, והשכן הטוב, והדירה הטובה, והבגדים הנקיים, מאריכין ימיו של אדם בטובה" עכ"ל.

הרמב"ם ז"ל זה חולי הוא מחמת מרה שחורה הגוברת עליו ונקרא זה החולי מאלינוכנויא, והוא חולי המביא את האדם לשנוא את הבריות, ולצאת למדברות וליערים, ושם יאכלוהו אריות וזאבים, ואם כן זה מדרכי הרפואה הוא ואין ביד האדם להנצל מהחלאים ואין זה דרך המשנה" עכ"ל.

ובמדרש שמואל שם כתב: "ויצר הרע, יש מפרשים שאם שולט באדם יצר הרע

סימן קלא

משחק בקוביה

בכורי הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א.

ועוד לו בענין חומר האיסור לשחק בקוביא - תראה בספרו צוואה מחיים (אות י"ב), ובחיבורי תוספת חיים על ספר צוואה מחיים (שם אות י"ג דף י"א) ובגליון, הוספתי לציין לשאר חיבורי הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל שלא ציינם בנפש כל חי הנ"ל והם, רוח חיים חו"מ (סימן ש"ע דקמ"ח ע"ב), גנזי חיים (מערכת מ' אות קמ"ה), ברכת מועדיך לחיים ח"ב (דרוש ט"ז דע"ח ע"א), לחיים בירושלים (דל"ב ע"ג), מועד לכל חי (סימן כ' אות כ"ב, וסימן כ"א אות נ"ג, וסימן כ"ז אות ס"ו), זכירה לחיים ח"א (דנ"א ע"ד), רפואה וחיים (פ"ה אות מ"ט), תוכחת חיים (פרשת תזריע דט"ו ע"ב), צדקה לחיים (סימן תרנ"ד), כף החיים (סימן ל"א אות נ"ד), ולבנו בספרו אברהם אזכור (פרשת שמות דע"ו רע"ב), ובספרו אברהם אנכי (ירמיה י"ד, דכ"ז ע"ב) ע"ש. ועיין שו"ת רב פעלים ח"ב (י"ד סימן ל'), ובספר טהרת המים חלק שיורי טהרה (מערכת צ' אות ב') ואכמ"ל.

הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת מ' אות ס') האריך מאוד בחומר איסור המשחק בקוביא, ושם ציין להרבה מאוד מקומות בספריו, כאחד עשר מקומות, שהרעיש על פתגמא דנא, וסיים וכתב: "ודע שבכל המקומות בספרי הנ"ל הארכתי מפי סופרים וספרים, לדבר בגנות המשחקים בקוביא, כי תועבה היא לפני השי"ת, וגדול עונו מנשוא, ואזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין, להיות לו אריכות ימים ושנים בעולם הזה, ולאחר אריכות ימיו יזכה לעולם הבא, וכבר קיימתי מצות עשה של תוכחה מאה פעמים וכו', ומובטחני כי כל ישראל כשרים בני אברהם יצחק ויעקב לא יקשו את ערפם אחרי ראותם כל המקומות הללו שקבצתי מדברי רו"ל ורבותינו הפוסקים באיסור שחוק בקוביא, ולא ימצא אדם שיקשה את עורפו ויאמץ את לבבו אחרי כן, ואיהו דאפסיד אנפשיה, ושומע לי ישכון בטח ושאנן מפתח חיה רעה, וחיו יחיה לאורך ימים ושנות חיים" עכ"ל. - הערת בני

סימן קלב משניות

ויום, ועוד ציווה עליו לומר וללמוד בכונה פרשת הקטורת שלש פעמים ביום, כי דברים אלו סגולה לאריכות ימים ושנים, ולהכריח מלאך המות עיין שם.

ושמעתי דמרן הבית יוסף זצ"ל האריך ימים עד גיל פ"ז שנה כנודע, משום שקידתו במשניות, וידועים בזה דברי אדמו"ר הגאון בעל שפת אמת ז"ל שגם שאר מעלות התורה שזכה מרן זצ"ל היו בגלל לימוד המשניות.

וראיתי עכשיו בקונטרס "תולדות אדם", שבראש ספר פרדס שאול על התורה, מהגאון הצדיק רבי שאול זילברמן זצ"ל מווירשוב, שנכדו הרב כתב עליו: "בהיותו פעם בגור אצל אדמו"ר בעל השפת אמת זצ"ל, שאלו אדמו"ר זצ"ל אם לומד משניות, והשיב שקשה לו ללמוד משניות. ענה לו אדמו"ר זצ"ל היודע אתה, כל הגדלות של מרן הבית יוסף זצ"ל, היה מזה שלמד הרבה משניות. והיות שזקיני ז"ל חשב שכוונת אדמו"ר זצ"ל היא שעל ידי זה זכה הבית יוסף למגיד, הוסיף ואמר לו כוונתי לגדלות בנגלה", ושם הוסיף שמצאו כתוב בגליון המשניות שלו, שנגלה אליו בעל תוספת יום טוב זצ"ל, עיין שם כל הענין באריכות זיע"א.

ומקור דברי הילקוט שמעוני במדרש ויקרא רבה (פכ"א ס"ה), ופירוש "מרתיק", כתב בעץ יוסף שם: "מרתיק פירושו דופק, וירצה שהדופק בשערי המשנה יפתחו לו לתלמוד והגדה, שאחר קדימת הידיעה במשנה, הפתח פתוח אל כל אשר יחפוץ אחר כך", וכן פירש בהגהות רד"ל שם: "שאם ירתק פירוש

כתב הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספרו היקר תקנת השבין (ס"ס ו' דל"ה רע"ג): "ומזה נראה לי **דלימוד המשניות סגולה לאריכות ימים**". עיין בכל דברות קדשו שם טעמו ונימוקו של דבר.

ועבשיו, סיון תדש"מ, יצא לאור קובץ התורני היקר "מוריה", (גליון ע"ו דף ו' אות ח') ונדפסו שם דברי הגאון המובהק רבי נתנאל ווייל ז"ל בעל קרבן נתנאל, שכה כתב בצוואתו: "כל יוצא ירכי מי שמכונה בשם למדן, ומשלים עבודתו עדי ערב, ראוי לחזור יום יום ח"י פרקי משניות, חי חי יודוך תועלת לנשמה, **ומאריך ימים**, ואיתא בילקוט שמעוני משלי [רמז תתקנ"ט] אמר רבי בנאה לעולם ישקיע אדם עצמו במשניות, שאם ירתק יפתחו לו, אם לתלמוד תלמוד, אם להגדה הגדה, רבי אלעזר בשם רבי יהושע בן לוי אמר עמוד ברזל משנה".

הרי לנו ששני גאוני עולם זצ"ל זיע"א, מתנבאים בסגנון אחד, וחידשו מלבם הטהור, דלימוד משניות מביא לאריכות ימים כנ"ל.

ומעשה רב כתוב בתולדותיו של הרב הקדוש רבי דוד משה מטשורטקוב זי"ע: "הרה"ג רבי שאול יששכר ביק זצ"ל, חתן הרב הקדוש רבי שלום מקודינב זי"ע, בהיותו בין טו"ב שנה נפל למשכב, והיה יורק דם הרבה, ותקפו חוליו עד שנשקפה סכנה לחייו, הביאוהו לפני הרב הקדוש רד"מ זי"ע למען יעתיר בעדו להציל ממוות נפשו, וציוה עליו הרה"ק הנ"ל שבכל יום ילמד ח"י פרקי משנה, ועל כל פנים לא יפחות מח"י משניות בכל יום

בעלי שקרא הרבה, ושנה הרבה, ושימש תלמידי חכמים הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו וכו' ע"ש.

ורבינו מהרש"א ז"ל עמד לבאר מדוע אותה אשה נטלה תפיליו של אותו תלמיד, וכתב "נטלה התפילין לעגמת נפש, להראות בבתי כנסיות ובתי מדרשות שיתעוררו על מיתתו" ע"ש. ועיין בעיון יעקב שם.

ובחיבורי ויחי יעקב הנדפס בשנת תשמ"ג (סימן ל"ח דף ק"ה) כתבתי לבאר בס"ד על פי אומרים במנחות (מ"ג א') שכל המניח תפילין זוכה לאריכות ימים, והיינו טעמא דההיא איתתא דלהגדיל התימה עשתה כן, וכוונתה אחר שבעלה היה זהיר במצוות תפילין אם כן היכן אריכות ימיו של זה ע"ש. ואחר כך מצאתי שרבינו הרא"ש ז"ל בתוספותיו שם פירש כן עיין בו, ותלית. [היום י"ד סיון תשס"א מצאתי שכבר כתב כן רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה (פרשת כי תבוא דף רנ"ה), וחזר וכתב כן בעל הרוקח ז"ל שם (ס"פ בא דף ס"ז) ע"ש].

ולפי דברי רבותינו גדולי האחרונים ז"ל שלימוד המשניות מסוגל לאריכות ימים וכנ"ל, יש לומר דהיינו נמי טעמא דההיא איתתא דקאמרה דבעלה שנה הרבה משניות, וכמו שכתבנו גבי תפילין וכנ"ל ודוק. ועיין בחיבורי ויחי יעקב (שם) ודוק.

וכתב הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו דובר צדק (סימן ח' ד"ט ע"ג): "במדרש ויקרא רבה (פכ"א ס"ה) איתא לעולם ישקיע אדם את עצמו במשניות, שאם ירתק יפתחו לו וכו'. פירוש אם יסובך באיזה ענין ולא יוכל לצאת, הם יפתחו לו פתח שיצא לאור, כך שמעת.

לשון דפיקה באגרוף על הדלת, והכוונה שאם יהפוך על דלתי המשנה, יפתחו לו שערים אם לתלמוד אם להגדה", ועיין באריכות לרבינו מהר"ל ז"ל בספרו תפארת ישראל (פרק נו') ודוק היטב.

ולפי מה שהארכתי בפתיחה לחיבורי הנכחי שכל המחובר לשכינה חיים עמו, מובן היטב, שהרי שכינה משנה אתקריאת וזו בחינתה, ועיין בספר פרדס רמונים (שכ"ג פ"ג ערך משנה), והאריך בזה הגאון בעל מלא הרועים ז"ל בספרו קהלת יעקב (ערך מרכבת ד"ו ע"א, וערך משנה ד"ו ע"ד), ועיין היטב בדברי ספר הזהר הקדוש ח"א (דקנ"ג ע"א), ושם ח"ג (דל"ח ע"ב) ואכמ"ל. [ולקמן הבאתי מספר דובר צדק שכתב: "אור המשנה שהוא גם כן אור שכינתו יתברך" ע"ש].

ודע כי ראיתי חידוש בצוואת הגאון רבי יעקב מליסא ז"ל בעל חות דעת ונתיבות המשפט, הנדפסת בספר אשר יצווה (דף תק"ד אות א'): "אהובי בני תחילת דינו של אדם על דברי תורה, יהיה לכם שיעור קבוע בכל יום למקרא ולמשנה, ואם כי אמרו חז"ל תלמוד בבלי בלול מכולם, כי הם כבר מילאו כרסם במקרא ומשנה, וגם כי אין יצר הרע שולט ללמוד שלא לשמה בלימוד משנה ומקרא, ואף שלא ראיתם כן ממני - בנערותי עשיתי כן, ולעת זקנותי בגד בי הזמן, והייתי טרוד מאוד, ולא יכולתי לקיים כאשר עם לבבי", ומתבאר שהלומד מקרא ומשנה הוא לשמה ודוק היטב.

שבת (י"ג סע"א): "תני דבי אליהו מעשה בתלמיד אחד שקרא הרבה, ושנה הרבה, ושימש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו, והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ואמרה להם כתוב בתורה כי הוא חייך ואורך ימך,

שם בארוכה, ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו דברים אחדים (דרוש י"א דמ"ח ע"ד) שכתב לבאר מאמרם ז"ל במדרש ויקרא רבה (פ"ג ס"ז) שעל ידי לימוד משניות עתידיים להגאל ע"ש.

והנה לעיל הבאתי שלימוד ששה סדרי משנה מביא וגורם לאדם להיות דבוק בשכינה אחר שהמשנה היא בחינת שכינה, ומצאתי בספר אור החיים הקדוש דברים (י"ג ה') שכתב: "ובו תדבקון, זה סדר טהרות, שכולו משפטי טהרות, ורמזו במאמר ובו תדבקון, כי באמצעות הטהרה - יהיו ראויים לידבק בשכינה", ויש להתבונן האם יש ללמוד מכאן שסדר "טהרות", הוא מיוחד יותר משאר סדרי המשנה להיות דבוק בשכינה, ומינה שסגולת הלימוד בסדר זה מקנה חיים לאדם במשנה תוקף, ועיין.

ורצה לומר כידוע שהפתח והשער לה' צדיקים יבואו בו היא זו המידה הראשונה המצמצמת אורו יתברך כפי השגת הנבראים וכמו שנתבאר לעיל, וכן המשניות מצמצמים הנהגת האדם ומגדירים מעשיו.

ואתא שם עוד בויקרא רבה עמוד ברזל משנה. רצה לומר כמו עמוד ברזל שהוא משען חזק לבל יפול, כן אור המשנה שהוא גם כן אור שכינתו יתברך השוכן בתוך טומאותם, והמאור מחזיר למוטב כמו שאמרו בריש איכה רבתי (הקדמה ב') לבל יפול באחת הפחתים כמו שאמרו בסוטה (כ"א א') "עכ"ל.

ומעלות עסק ולימוד ששה סדרי משנה, רבו כמו רבו, וקבצם כעמיר גורנה ריא"ז מרגליות ז"ל במאמר "הוי רץ למשנה", הנדפס במשניות הוצאת "אשכול", בריש כרך א' עיין

חידושי סוגיות

(יומא כ"ח ב', ל"ב ב')

א. בענין יומא דעיבא

[מנוחת שלום חלק יב סי' עב]

ועיין לגאון חיד"א ז"ל שו"ת חיים שאל ח"א (סימן נ"ט) ולגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו שו"ת בן פורת ח"ב (סימן י"א) ודוק.

יומא (כ"ח ס"ב): "אמר רב פפא שמע מינה יומא דעיבא כוליה שמשא. למאי נפקא מינה לשטוחי עורות, אי נמי לכדררש רבא אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמי חמה".

ואין לשאול מדוע לא אמרו נפקא מינה למילה שלא ימולו הבן ביומא דעיבא כדאמר רב פפא עצמו ביבמות וכנ"ל, והא עדיפא מהך נפקותא דשטוחי עורות דהם למקצת מן המקצת דבני ישראל, ואילו מילה שכיחא טובא בכל יומא ויומא.

דהכא קא משמע לן דיומא דעיבא כולה **שמשא**, ובפרט זה ועל פרט זה "דכוליה שמשא" בעי ומהדר תלמודא למאי נפקא מינה, ולא על פרט זה **דיומא דעיבא**, דלזה יש נפקותא דמילה, אי נמי לתפילה, כאומרם בברכות (ל"ב ב') רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא משום שנאמר סכותה בענין לך מעבור תפילה" וז"ב ודוק.

וראה נא פלא דביומא דעיבא אין עושים מילה [דא ברית המעור], ואין מתקבלת תפילה [דא ברית הלשון] והבן היטב. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (סימן פ') ודוק היטב].

עוד אכתוב דנתעוררתי בס"ד ושמתי לב דהאמורא **רב פפא** מצינו לו מדבר

יבמות (ע"ב רע"א): "תניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נשבה להם רוח צפונית. מאי טעמא איבעית אימא משום דנזופים הוו, ואי בעית אימא דלא נבדור ענני כבוד. אמר רב פפא הלכך יומא דעיבא ויומא דשותא, לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה, והאינדא דדרשו בה רבים שומר פתאים ה'".

ופירש רש"י ז"ל: "רוח צפונית, נוחה לא חמה ולא צוננת וחמה זורחת: לא נשבה להם רוח צפונית, ביום, ולא זרחה חמה עליהם: איבעית אימא משום דנזופים היו, ממעשה העגל, ולא היו ראויין לאור נוגה: ואיבעית אימא, משום הכי לא נשבה כי היכי דלא ניבדורו ענני כבוד, שהיו מקיפין, ולא היתה חמה יכולה ליכנס: יומא דעיבא, יום המעונן: יומא דשותא, שרוח דרומית מנשבת והיא קשה מכל הרוחות". ועיין גם בחידושי הריטב"א ז"ל שם ובדברי הרב המהדיר ז"ל.

ובתב הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין בספר הזכרונות (פרשת לך לך מצות עשה ב' פרק א'): "יומא דעיבא לא מהלינן ביה והאינדא דדרשו ביה רבים שומר פתאים ה', ועיין בתרומת הדשן (סימן רי"א) כתב צ"ע למימר האי טעם דשומר פתאים ה' לתלמיד חכם שיודע ומכיר. ונראה לי דהכא ודאי אף תלמיד חכם אין רשאי שלא למול ביומא דעיבא ולאחר מצות מילה" ע"ש, ועיין לו עוד בזה בספרו שו"ת תפארת צב"י (סימן צ"א),

עירובין (ס"ה א'): "מר עוקבא ביומא דשותא לא הוי נפיק לבי דינא", ופירש רש"י ז"ל: "יומא דשותא רוח דרומית מנשבת בו בחזקה", וכן פירש הרב המאירי ז"ל, אבל לרבינו חננאל ז"ל שם מצאתי שפירש: "יומא דשותא יום עבים", ומההיא דיבמות ושבת (ל"ב א) הנ"ל יוצא דלכאורה פירוש רבינו חננאל ז"ל, צ"ב. [ועיין בספר הערוך (ערך איסתנא), והגרא ז"ל בספרו אדרת אליהו (פרשת האזינו) כתב שטעות נפלה בדבריו, ועיין בספר ערוך השלם שם (דף ר"ה) ע"ש].

והוא גם מוכרח מגוף הסוגיא דעירובין שם, שכנגד "יומא דשותא" העמידו את "יומא דאיסתנא" דהיינו יום שנושבת בו רוח צפונית, ולפירוש רש"י ז"ל מוכן היטב, ולרבינו חננאל ז"ל הדבר צ"ב ועיין.

ב. בענין אין קרנים לאילה

[תורת יעקב סי' רכט אות א]

צועקת והקב"ה מרחם עליה", ומקור דבריו במדרש תהלים (שם סימן א', ופכ"ב ס"ד) ע"ש. [ועיין בפירוש הראב"ע ז"ל תהלים שם].

ובתהלים שם (כ"ב א'): "למנצח על אילת השחר מזמור לדוד, אלי אלי למה עזבתני רחוק מישועתי דברי שאגתי".

ופירש רש"י ז"ל: "אילת השחר, שם כלי שיר. דבר אחר על כנסת ישראל שהיא אילת אהבים הנשקפה כמו שחר. ורבותינו דרשוהו באסתר. ומנחם פתר אילת לשון מעוז, כמו אילותי לעזרתי חושה. השחר, לשון שחרית, ומנחם פתר לשון בקור, כמו שוחר טוב יבקש רצון, וכמו לשחר פניך" עכ"ל.

בתלמוד בענין **עיבא**, כמו כאן ביבמות בענין יומא דעיבא דאין מלין בו, ובמסכת יומא דיומא דעיבא כוליה שמשא וכנ"ל, ועוד במסכת תענית (ט"ב ב') מאי פורחות אמר רב פפא עיבא קלישא תותי עיבא סמיכתא, ובמסכת בבא בתרא (ע"ה ב') אמר רב פפא שמע מינה האי עיבא תלתא פרסי מידלי ע"ש, ובמסכת תענית (ו' ב') וחסדכם כענן בקר וגו' אמר ליה רב פפא לאביי והא אמרי אינשי במפתח כבי מיטרא בר חמרא מוך שקך וגני, לא קשיא הא דקטיר בעיבא הא דקטיר בענני, ודוק.

והנה מבואר בהדיא בסוגיא דיבמות דתרי מילי יש, הראשון "יומא דעיבא" דהיינו יום המעונן, ויש "יומא דשותא", דהיינו שרוח דרומית הקשה מנשבת, וכן פירש רש"י ז"ל בשבת (ל"ב א' וקט"ז ב'), וכן פירש הרב המאירי ז"ל יבמות שם.

טבת תשנ"ו.

תהלים (מ"ב ב'): "כאיל תערוג על אפיקי מים, כן נפשי תערג אליך אלהים, צמאה נפשי לאלהים לאל חיי" וגו'.

ופירש רש"י ז"ל: "כאיל תערוג על אפיקי מים, אמרו רבותינו האילה הזאת חסידה שבחיות, וכשהחיות צמאות למים הם מתכנסות אליה שתתלה עיניה למרום, ומה היא עושה חופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה וגועה, והקב"ה מרחם עליה והתהום מעלה לה מים, כאיל תערוג כאילת תערג לא נאמר, וכאיל יערוג לא נאמר, אלא כאיל תערוג, דבר הכתוב בהוה בזכר ובנקיבה, הזכר עורג על עסקי המים כמו שפירשנו, והנקיבה כשהיא כורעת לילד

דומה שהיא שגגה היוצאת מלפני השליט, כסבור שהאילה היא נקבת האיל (חיריק י) מן הצאן, שאם יש לה קרנים מום הוא כדאיאת בבכורות [א"ה עיין שם מ"ד א'], ואינו כן כי היא נקראת רחל, אבל האילה היא נקיבתו של איל (קמץ י), וחיה היא כמו איל וצבי, והזכר והנקיבה שוים בקרנים, כמו שכתבתי בלחם שמים כלאים (פ"א מ"ו) במהדורת משנה לחם בס"ד" עכ"ל.

ולפי דברי הגאון יעב"ץ ז"ל גם רבינו הריטב"א ז"ל שכתב דאילה אין לה קרנים, דבריו אלו כשגגה היוצאת מפי השליט וכו'.

ובאמת עם שאיני כדאי כלל וכלל, עפר יעקב, מכל מקום אחר בקשת הרשות אומר אני ששליט ראיתי, אבל שגגה לא ראיתי, ודברות עטרת המפרשים אביהן של ישראל השקול יותר מרובה של סנהדרין, רבינו הגדול רש"י ז"ל אמת ויציב, אמת ואמונה, אמת וצדק, ואין כאן שגגה ח"ו, ואדרבה, שהדבר ברור וידוע **שלאילה** נקבת האיל (החיה, בקמץ י), **אין קרנים**, ולא שייך כלל לומר מה אילה זו קרניה מפצילות, על הנקיבה, ורק על הזכר נופלים דברות רבותינו ז"ל, ודברי רבותינו ראשונים כמלאכים רש"י ואחריו הריטב"א נ"ע ישרים נכונים ואמיתיים כמנהגם הטוב זיע"א.

ובאמת תמה אני מאוד על עצמי איך עלה בדעת הגאון יעב"ץ ז"ל, אפילו בהוה אמינא, שרבינו הגדול איש האלהים (לשון הרשב"א) רש"י ז"ל שהיה אוצר בלום לתורה בהלכה ובאגדה כעדות הרמב"ן ז"ל, (עיין במובא בסוף חיבורי שם בצאלא) וכל רז לא אניס ליה בכל מכמני פרד"ס התורה, ובכל שבע החכמות לא קם כמוהו, ישגה בדבר פשוט דאפילו תינוקות דבי רב ידעי, ויתחלף לו איל בחירק (בהמה), עם איל בקמץ (חיה), חלילה,

ובמסכת יומא (כ"ח ב): "רבי אומר אינו דומה תימור של לבנה, לתימור של חמה, תימור של לבנה מתמר ועולה כמקל, תימור של חמה מפציע לכאן ולכאן" וכו'.

ופירש רש"י ז"ל: "תימור של חמה, עלות השחר, שנבקע ונראה כתמר זקוף, לשון ותמרות עשן (יואל ג) על שם שזוקף ועולה".

ובתלמוד שם (כ"ט א): "אמר רבי אבהו מאי טעמא דרבי, דכתיב למנצח על אילת השחר, מה אילה זו קרניה מפצילות לכאן ולכאן, אף שחר זה מפציע לכאן ולכאן".

ודע כי לשון התלמוד "מאי טעמא" מוקשה, ואכן בפירוש רבינו חננאל ז"ל במקום "מאי טעמא" דרבי, כתוב "מנא ליה", ודוק. [נהראוני התלמידים ה"ו בישיבתנו הק' ישיבת "כף החיים" יכ"ב"ץ שעמדו בזה רבותינו בספר שיח יצחק, ובהגהות הגאון הרא"ם הורוויץ ז"ל ליומא שם ע"ש].

ופירש רש"י ז"ל: "מאי טעמא דרבי, דאמר תימור של חמה מפצע: אילה זו, לאו דווקא נקט, שהרי אין קרנים לנקיבה [אלא מין אילה קאמר]".

ורבינו הריטב"א ז"ל בחידושו ליומא שם כה כתב: "מה אילה זו כל שמגדלת קרניה מפצילות, פירוש מוספת כח וגבורה, אף תפלתן של צדיקים וכו', ואילה נקיבה לאו דוקא, דהא נקיבה אין לה קרנים, אלא מין אילה קאמר, ומפני כנסת ישראל [שקרויה אילה במדרש שיר השירים רבה (פ"ב ס"ח)], הערת המהדיר ה"י].

וראיתי בהגהות הגאון יעב"ץ ז"ל ליומא (כ"ט א' מהדורת נהרדעא) שכה כתב: "רש"י אילה לאו דוקא נקט שהרי אין קרנים לנקיבה,

הזכרים והנקבות שוין בקרניהן, ויעל הא שם המין כולל זכרים ונקבות, כדכתיב עת לדת יעלי סלע, אף על גב דכתיב ויעלת חן, ויש כמוהו רבים בלשון הקודש ע"כ.

ונם כאן לא הביא הגאון יעב"ץ ז"ל שום ראיה לדבריו שלאילה יש קרניים, ובכלל יש להבין כאן מדובר ביעל, ולא באיל החיה ונקבתו האילה, והם מינים מחולקים כידוע, דיעל לחוד ואילה לחוד, וכמפורש בפסוק איוב (ט"ל א') "הידעת עת לדת יעלי סלע, חולל אילות תשמור", וכמו שפירשו המפרשים שם (על פי חז"ל) עיין רש"י ורלב"ג ומלבי"ם ז"ל, וכן בפירושו מלבי"ם למשלי (ה' י"ט), ומה ענין זה אצל זה. [ויש להתיישב בדברי התוספות ראש השנה (כ"ו ב') ע"ש].

השתא דאתנין להכי, יוצא לכאורה כי כל דברי הגאון יעב"ץ ז"ל תמוהים וצע"ג, ודברות רבותינו הראשונים רש"י וריטב"א אמיתיים כדרכם זיע"א.

בימים הללו זכינו לספר יקר הערך, המיוחד במינו, שיחת תלמידי חכמים דמיתקרי "שיחת חולין" על מסכת חולין מהרה"ג רבי אמיתי בן דוד שליט"א, וראיתי לו שם חולין (נ"ט ב' דף ת"ד ואילך) שביאר בפתגמא דנא נפלאות, וגם הוא כתב והביא שם **שלאילה נקיבה אין קרניים מפוצלות**, עיין שם תרווה צמאונך, ודברי רבותינו הראשונים כמלאכים אמת, ותו לא מידי.

ועיין שו"ת חכם צבי (סימן ל"ד) שהעיר ועמד דלכאורה הט"ז (סימן תקפ"ו אות א') איחלף ליה איל (בהמה) באיל (חיה), וכן העירו בהגהות נזירות שמשון על ט"ז שם, והגהות נתיב חיים, והגהות הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל, ע"ש.

ועוד יש להעיר על מה שכתב הט"ז שם **שיחמור** מתרגם רש"י אשטנבוק,

וכבר קבלתי מתלמיד חכם עצום רוב שליט"א שבכל מקום שהגאון יעב"ץ ז"ל משיג על רבותינו הקדמונים הצדק איתם, והוא בדוק ומנוסה כמו שיראה הרואה. [ועיין בזה בחיבורי הנכחי לעיל (סימן קצ"ג הערה כ"א, וס"ג גנ"ח) וצורף לכאן].

ואכן צא וראה כמה רב גובריה דרש"י ז"ל בנדון דידן ממש, דבחולין (נ"ט ב') קאמר תלמודא: "והרי צבי דאין קרניו מפוצלות" וכו', וכתב רש"י ז"ל: "לא ידענא מאי קאמר, דהא ודאי מפוצלות הן, ונראה בעיני שמה שאנו קורין צבי לא היו הם [ר"ל חכמי התלמוד] קורין צבי, אלא אותן הנקראים שטינבו"ק, וקרנים שלהן אינן מפוצלות", ועוד עיין לו לרש"י ז"ל שם (ד"ה חדרות) ע"ש.

חזינן כמה ידיו רב לו רש"י ז"ל בענינים אלו, וכל רז לא אנס ליה גם בזיהוי מיני הצבי, וכאן בין איל באיל איחלף ליה וכו' אתמהא, ולענ"ד הס מלהזכיר זאת. [ועיין תוספות חולין שם, ובספר תפארת יעקב לחולין שם, והגהות רש"י לכלאים (פ"א מ"ו) וליומא (שם) ואכמ"ל].

ומוכרח אני לומר שהייתי תמה הרבה, שהנה הגאון יעב"ץ ז"ל דוחה מכל וכל דברי רש"י ז"ל, עד דאשווי שוגג ח"ו, והוא ז"ל לא הביא שום שמץ ראיה לדבריו שלאילה נקיבת האיל (החיה) יש קרניים, וכי כך דרכה של תורה, אתמהא.

ואמרתי אולי הוא ז"ל סמך על דבריו שבספרו משנה לחם לחם ששם הביא ראיות לדבריו, וטרחתי אחר ספרו זה, וראיתי לו שם במהדורת משנה לחם לחם שמים (דרל"א סע"ב) שכה כתב: "הנקבות דמין הכבשים אין להם קרניים, כמו שאמרו בבכורות קרנים ברחל דבר שאינו מצוי הוא, אבל במין היעלים

החזקוני, ורבינו בחיי דברים (שם), וכן רד"ק שמואל א' (כ"ד ג'), ורלב"ג איוב שם, והרב המאירי חולין (נ"ט ב'), ועיין עוד לרד"ק בספר השרשים (ערך יעל דרפ"ז ע"א) שכתב שהיעל הוא תיש הבר וכן הוא במצודת ציון לאיוב שם, וכן כתב הריטב"א ראש השנה (שם דף רל"ב) שיעל מין חיה שהוא עז הבר, וצע"ע.

ולכאורה צ"ע כי רש"י ז"ל אקו מתרגם אשטנבוק ולא יחמור, כמפורש לו לרש"י ז"ל בפירושו לדברים (י"ד ה'), ולאויב (ט"ל א'), ועיין לו גם בפירושו לראש השנה (כ"ו ב') ותוספות שם, וצע"ע.

ובן ראיתי לכל רבותינו הראשונים ז"ל שיעל דהיינו אקו מתרגמים אשטנבוק, עיין לרב

ג. בענין הוצאת כף ומחתה מקדש הקדשים

[תורת יעקב סי' קד אות ז]

במחתה וכו', וממתין שם עד שיתמלא הבית עשן וכו' וכו', ואחר כך מקדש ופושט בגדי לבן, וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו, ועושה השעיר הנעשה בחוץ וכו', ומקריב תמיד של בין הערבים, ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב וטובל ולובש בגדי לבן, ומקדש ונכנס לקדש הקדשים ומוציא את הכף ואת המחתה".

ומבואר באר היטב דהקטרת קטורת בקדש הקדשים אחת היתה, ורק אחר כך לקראת סיום עבודת היום היה הכהן הגדול שוב נכנס שוב לקדש הקדשים להוציא את הכף ואת המחתה וכו"ל.

וראיתי לשארי ריש גלותא דבבל הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו המופלא אדרת אליהו (פרשת אחרי דפ"ד סע"ג) שכה כתב: "ידוע שביום הכיפורים הכהן הגדול נכנס שני פעמים לבית קדשי הקדשים בשביל הקטרת הקטורת, הראשון בשחרית שהוא זמן תפילת אברהם, והשני במנחה שהוא זמן תפילת יצחק, וכן נמי בכל יום מקטיר על מזבח הזהב שבהיכל, ונמצא שבהכנסת הבוקר צריך לו זכות אברהם, ובשל מנחה צריך לו זכות יצחק" ע"ש.

ויקרא (ט"ז כ"ג): "ובא אהרן אל אהל מועד, ופשט את בגדי הבר אשר לבש בבואו אל הקודש, והניחם שם".

ובמסכת יומא (ל"ב רע"א): "תנו רבנן ובא אהרן אל אהל מועד, למה הוא בא, אינו בא אלא להוציא את הכף ואת המחתה, וכל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה", ועיין פירוש רש"י ז"ל שם.

וזו לשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות עבודת יום הכיפורים (פ"ד ה"א): "סדר כל המעשים שביום זה [יום הכיפורים] כך הוא, כחצות הלילה מפיסין לתרומת הדשן וכו', שוחט בתמיד רוב שנים וכו', ואחר כך נכנס להיכל ומקטיר קטורת של שחר וכו', ואחר התמיד מקריב הפר ושבעת הכבשים של מוסף היום וכו', בא לו אצל פרו, ואחר כך שוחט את הפר ומקבל את דמו וכו', ומוציאין לו את הכף וכלי מלא קטרת דקה מן הדקה, וחופן ממנה מלא חפניו, ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקדש הקדשים, מצא הפרוכת פרופה, נכנס לקדש הקדשים עד שהוא מגיע לארון, הגיע לארון נותן המחתה בין שני הבדים וכו', וצובר את הקטרת על גבי הגחלים בידו לפנים

שהרי עוד קודם כניסת כהן גדול לקדש הקדשים בהיותו בהיכל כבר נותן היה את הקטורת על הגחלים שבמחתה, ולכן עשו חכמי ישראל להיפך הגמור מדעתם, שלא די שהיו מכניסים את כף הקטורת לקדש הקדשים, אלא אף היה הכהן גדול משאיר שם הכף בפנים, ולא היה הכהן הגדול מוציא לכף הקטורת אלא בסוף היום כשנכנס להוציא את המחתה, וזה ממש מקצה אל הקצה מהצדוקים ע"ש.

ובס"ד לי נראה לתרץ, דהנה ידוע שעיקר העבודה היא הקטרת הקטורת הנמצאת בכף, אבל לקיחת הגחלים במחתה, אינה אלא מכשירי מצוה כאומרם להדיא ביומא (מ"ח רע"ב), ומעיקר הדין היה הכהן גדול צריך לקחת כף הקטורת בימינו, ומחתת הגחלים בשמאלו, אלא משום שאי אפשר, לכן החליפו שהמחתה בימינו וכף הקטורת בשמאלו, ואי לאו הכי היה הדבר בגדר "יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא", שאת מחתת הגחלים לוקח בימינו ואת כף הקטורת שהיא העיקר לוקח בשמאל, וכמבואר להדיא יומא (מ"ז א') עיין שם.

ומסתבר לומר שכלי שמשאירו בקדש הקדשים, דבר זה מעיד על כך שהוא כלי חשוב ונכבד, יותר מכלי אשר הוציאו מקדש הקדשים.

ולפי זה אם היה הכהן הגדול משאיר בקדש הקדשים את מחתת הגחלים, אבל את כף הקטורת היה מוציא מיד בצאתו, היה בזה שוב מן הטענה של יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, שאת הכלי הפחות חשוב היא מחתת הגחלים השאיר בקדש הקדשים, ואת כף הקטורת הוציא מיד, לכן היה משאיר כהן גדול את הכף עד בין הערבים ודוק.

ואם הבנתי נכונה דברות קדשו זיע"א, כל שטח לשונו מורה שהיו ביום הכיפורים **שתי הקטרות בבית קדש הקדשים**, אחת בוקר, ואחת בעת מנחה דשניה, דומיא דראשונה, ולכאורה תמוה כנ"ל וצל"ע.

וצריך לדחוק בדבריו שמה שכתב: שהכהן הגדול נכנס ביום הכיפורים שני פעמים לבית קדשי הקדשים **בשביל הקטרת הקטורת**, בשניה נתכוין להוצאת הכף והמחתה, ולא לפעולת הקטרת קטורת, אבל אין לשונו ז"ל מורה כן, וגם זה היפך כל מכוון דבריו עיין שם היטב וצע"ע.

ועיין לחד מן קמאי רבינו הלל ז"ל בפירושו לספרא (פרשת אחרי מות פ"ו) שהעיר מדוע הכהן גדול לא היה מוציא את כף הקטורת מיד כשיצא מקדש הקדשים אחר הקטרת קטורת דלפנים, תינח המחתה השאיר בקדש הקדשים, כי עדיין היתה הקטרת שבמחתה מקטרת, אבל את כף הקטרת הריקה, כבר יכול היה הכהן גדול להוציא, ומדוע השאיר הכף עד הערב.

ותירץ רבינו הלל ז"ל כיון שהכהן הגדול היה צריך להתפלל בהיכל תפילה קצרה, לאו אורח ארעא הוא דלינקוט הכף בידו ולהתפלל, ולכן היה משאיר הכף בקדש הקדשים ומוציאה בערב יחד עם המחתה עיין שם. [יש לעיין לפי טעם זה האם לא היה מותר לכהן גדול להניח הכף על הרצפה ולהתפלל, דומיא שהיו מניחים בכל יום הטני של אפר מזבח הפנימי על רצפת ההיכל, ועיין].

ובספר פדרס יוסף ויקרא (דקצ"ד סע"ב) הביא והסביר דהא שאין מוציא הכף מיד בצאתו, היינו כדי להוציא מלב הצדוקים הרשעים, שלשיטתם הפסולה לא היה צורך כלל להכניס את כף הקטורת לקדש הקדשים,